

บทที่ 1

บทนำ

ปัญหาและความเป็นมาของปัญหา

อาหารเป็นหนึ่งในปัจจัยสี่ ซึ่งมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิต การที่จะดำรงชีวิตให้มีความสุขและสามารถประกอบกิจการงานอย่างมีประสิทธิภาพนั้นจะต้องกินอาหารให้ถูกหลักโภชนาการ การศึกษาค้นคว้าด้านอาหาร โภชนาการ ได้พิสูจน์แล้วว่า อาหารเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในการสร้างความเจริญเติบโต ความแข็งแรงให้ร่างกายส่งเสริมให้สุขภาพอนามัยดี (สมใจ วิชัยดิษฐ์, 1 : 2523) ด้วยเหตุนี้ ศูนย์อาหาร โภชนาการและการพัฒนาชนบทภาคใต้ ได้ตระหนักถึงสุขภาพอนามัยของประชาชน จึงได้จัดให้มีการฝึกอบรมการจัดบริการอาหารและธุรกิจการจัดร้านอาหาร และเมื่อเสร็จสิ้นการฝึกอบรมอยากทราบว่าสตรีที่มีระดับการศึกษา รายได้ อาชีพ การเข้าร่วมกิจกรรมบริการอาหาร มีความรู้ เจตคติ และการปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดบริการอาหารและธุรกิจการจัดร้านอาหารนั้นมีความต่างกันหรือไม่อย่างไร

สุขภาพและอาหารที่ดีเป็นสิ่งสำคัญยิ่งประจำชีวิตของเราทุกคน เพราะเป็นสิ่งที่จะช่วยให้ทุกคนสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุข มีโอกาสใช้ความสามารถที่มีอยู่ในคนได้อย่างเต็มที่ และมีสมรรถภาพในการปรับตนให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมและการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ได้อย่างดี ทำให้ชีวิตมีค่าและมีความหมายไม่เพียงแต่ตนเองและครอบครัว แต่มีค่าและมีความหมายต่อสังคมประเทศชาติ และอาจมีโอกาสดำเนินการให้แก่มนุษย์ทั่วโลกโดยส่วนรวม ความยากจนและความล้าหลังทางเศรษฐกิจและสังคมเป็นปัญหาที่เชื่อมโยงกับสุขภาพของประชาชนที่ยากจน ในชนบทที่ห่างไกล ประชาชนมักเจ็บป่วยและเกิดปัญหาภาวะโภชนาการบกพร่อง เนื่องจากอาหารเป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีวิต มีความสัมพันธ์โดยตรงกับภาวะโภชนาการ จึงมีผลอย่างมากต่อสุขภาพชีวิตของประชาชน การที่ประเทศต่าง ๆ มีความแตกต่างกันในเรื่องชนิดของอาหารความอุดมสมบูรณ์ ภาวะทางธรรมชาติและบริโภคนิสัย ทำให้ภาวะโภชนาการแตกต่างกันด้วย (FAO, 1983 : 43) การบริโภคอาหารให้ดีและถูกต้องเป็นทั้งวิทยาศาสตร์และศิลปะประจำชีวิตต้องศึกษาให้รู้จริง และนำไปปฏิบัติจึงจะเกิดผล เช่น

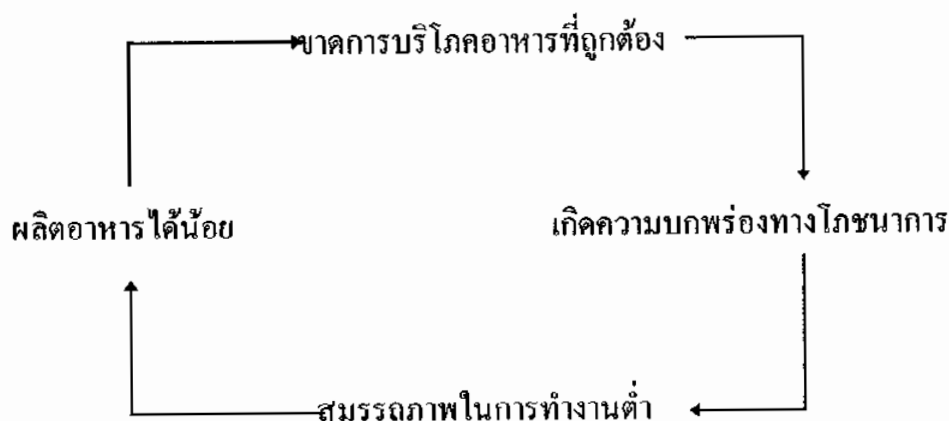
การรู้จักเลือกอาหารตามความต้องการของร่างกาย และเหมาะสมกับเศรษฐกิจของครอบครัว รู้จักหลีกเลี่ยงอันตรายจากอาหารเป็นพิษและรักษาสุขภาพของตนเองและครอบครัวด้วยการ จัดและบริโภคอาหารที่ถูกต้องทั้งในยามปกติ และที่มีการป่วยไข้ ในการวิจัยและเผยแพร่ ความรู้ทางด้านอาหารโภชนาการ จำเป็นจะต้องมีข้อมูลพื้นฐานองค์ประกอบและปริมาณของ สารอาหารในอาหารสดตามธรรมชาติ การแปรรูปหรือหุงต้มด้วยวิธีต่าง ๆ ซึ่งมีความสำคัญ และใช้ปฏิบัติในโครงการต่าง ๆ ทางด้านโภชนาการ ได้แก่ การนำอาหารมาใช้ในการป้องกัน และรักษาโรคต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับโภชนาการ เช่น โรคอ้วน โรคหัวใจ โรคความดันโลหิต สูง โรคไขมันสูงในหลอดเลือด มะเร็งบางชนิด เป็นต้น (ประภาศรี กุวเสถียรและคณะ, 2530 : 169)

ปัจจุบันนี้เป็นที่ยอมรับกันแล้วว่า การกินดีเป็นปัจจัยทำให้เกิดสุขภาพดี ซึ่งช่วยให้บุคคลมีสมรรถภาพ ประสิทธิภาพ และความสุข ประเทศชาติจะเจริญได้คือต่อเมื่อประชาชน จะต้องกินคืออยู่ดีและสุขภาพดี ค่านิยมและวัฒนธรรมชนบทมักจะเชื่อว่า สตรีมีหน้าที่แม่บ้าน ดูแลครอบครัว ทำไร่ ทำนา จึงไม่จำเป็นต้องมีการศึกษาสูง ดังนั้น แม่บ้านในชนบทส่วนใหญ่จึงขาดความรู้ ความเข้าใจ และแนวคิดในการพัฒนาครอบครัวให้อยู่ดีมีสุข ดังนั้น การนำหลักความรู้ทางด้านคหกรรมศาสตร์มาสอนหรืออบรมแม่บ้านในชนบทจึงเป็นการพัฒนา สตรีให้มีความรู้ที่เหมาะสม (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2520 : 2) ดังนั้น รัฐบาล ในสมัย ฯพณฯพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ นายกรัฐมนตรีได้มอบหมายให้คณะกรรมการ สตรีแห่งชาติ ซึ่งมีรองนายกรัฐมนตรี นายพิชัย รัตตกุล เป็นประธานการพัฒนาสตรีมีอำนาจ หน้าที่ความรับผิดชอบในการกำหนดนโยบายในการวางแผน เพื่อให้การดำเนินงานเกี่ยวกับการ พัฒนาสตรีสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 รวมทั้งผลการ ดำเนินงานของรัฐหรือภาคเอกชน เพื่อให้การพัฒนาสตรีดำเนินไปอย่างมีเอกภาพ และได้มี การจัดตั้งศูนย์ข้อมูลสตรี จัดระบบเก็บข้อมูล จัดทำเนียบองค์การพัฒนาสตรีเอกชน และวาง ระบบการประสานงานให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น และสนองตามหลักการของสตรี (รัชนี กัลยานุกุลวณิช, 2530 : 71) เพื่อสนองความต้องการของสตรีได้อย่างแท้จริง คณะ ทำงานได้วางแผนพัฒนาสตรีระยะยาว 20 ปี (2525 - 2544) โดยกำหนดวัตถุประสงค์ของการ พัฒนาสตรีไว้ 4 ประการ คือ

- 1) ให้สตรีมีความเสมอภาคในสิทธิ และโอกาสที่จะได้รับ บริการต่าง ๆ อันมีผลต่อการพัฒนาตนเอง และยกระดับคุณภาพชีวิต รวมทั้งการมีส่วนร่วมในกิจกรรม และการตัดสินใจอย่างเท่าเทียมกัน ระหว่างเพศ และระหว่างสตรีด้วยกันเอง
- 2) ให้สตรีมีส่วนร่วมในการกำหนดค่านิยม และบทบาทเกี่ยวกับสตรีเองในฐานะสมาชิกของสังคม และเสรีภาพในการเลือก วิถีชีวิตของตนในเรื่องที่ไม่ขัดต่อกฎหมาย
- 3) ให้สตรีมีความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพ มีความรู้ความสามารถในการดำเนินชีวิตของตนเองและครอบครัวอย่างมีคุณภาพ มีความคิดอ่านกว้างขวางและมีเหตุผล มีความสำนึกรับผิดชอบ มีบทบาทสร้างสรรค์ต่อชุมชน มีส่วนร่วมสร้างสันติสุข และความสมานฉันท์ของสังคม ทั้งในประเทศและระหว่างประชาชาติทั้งหลาย
- 4) ให้สตรีได้รับการคุ้มครองทั้งในด้านร่างกาย จิตใจ และศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ในสวัสดิภาพการทำงาน และการเป็น มารดาโดยเฉพาะการตั้งครรภ์และการเลี้ยงดูลูกอ่อน

การขาดความรู้ในการเลี้ยงดูเด็กอ่อนและเด็กวัยก่อนเรียน (0 - 6 ปี) ของประเทศไทย 7 ล้านคน จะมีเด็กขาดสารอาหารรุนแรง 2 แสนคนขาดสารอาหารขั้นปานกลาง 2 ล้านคน และขาดสารอาหารขั้นเริ่มแรก 2 ล้านคน เพราะผู้เป็นมารดาขาดความรู้ ความเข้าใจในการดำเนินชีวิตระหว่างตั้งครรภ์ การเลี้ยงดูเด็กอ่อน ไม่เห็นความสำคัญของการเลี้ยงดูด้วยนมแม่ น้านมแม่มีประโยชน์แก่ทารกมาก เพราะมีโปรตีนและเกลือแร่หลายชนิดในปริมาณสูงช่วยในการระบายท้องทารก ด้านจิตใจทำให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างมารดาและบุตรปลอดภัยจากเชื้อโรค สามารถต้านทานโรคได้ นอกจากนี้การขาดความรู้ในเรื่องการให้อาหารเสริม จึงทำให้เกิดโรคขาดสารอาหารขึ้นในทารกและเด็ก การที่เด็กซึ่งเป็นเยาวชนของชาติต้องประสบกับภาวะการขาดสารอาหารย่อมก่อให้เกิดอุปสรรคสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาประเทศ เพราะการขาดสารอาหารจะมีผลต่อการเจริญเติบโตของร่างกายและสมองทำให้ร่างกายอ่อนแอ (อารี วัลยเสวีและคณะ, 2521 : 2) สุขภาพไม่สมบูรณ์ มีโอกาสเจ็บป่วยได้ง่ายเมื่อคุณภาพของ ประชากรอยู่ในระดับต่ำ จะทำให้เกิดสภาพ เกี่ยวพันเป็นวัฏจักร

ภาพประกอบ 1 แผนภูมิวงจรชั่วร้าย

จากแผนภูมิมัสรูปได้ว่า ปัจจัยทางตรงที่สำคัญต่อการเจริญเติบโตของร่างกายและมีผลต่อความเจริญเติบโตของร่างกาย คือ อาหาร การขาดสารอาหารหรือมีภาวะทุพโภชนาการ ทำให้สมรรถภาพการทำงานต่ำไม่มีความสุข สุขภาพไม่ดี เจ็บป่วยง่าย (Jelliffe, 1966 : 10)

ด้วยเหตุนี้เองรัฐบาลจึงได้ให้ความสำคัญต่อแผนพัฒนา อาหารและโภชนาการ และมีนโยบายที่จะปรับปรุงภาวะโภชนาการของ ประชากรในหมู่บ้านชนบทให้ดีขึ้น จึงได้บรรจุโครงการโภชนาการไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 และฉบับที่ 6 (2530 - 2534) เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ถ้าประชาชนมี ภาวะโภชนาการดีย่อมหมายถึง การพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ของประเทศบรรลุเป้าหมาย (กองโภชนาการ กรมอนามัย, 2529 : 157)

ถึงแม้ว่าภาคใต้ของประเทศไทยจะจัดว่าเป็นภาคที่อุดมสมบูรณ์ธรรมชาติ เอื้ออำนวยให้สามารถประกอบอาชีพได้หลายอย่างทั้งกสิกรรม ประมง ทำเหมืองแร่ แต่ปัจจุบันความสมบูรณ์ของภาคใต้ได้ลดลงน้อยลงไปมาก ทั้งการประมง และทรัพยากรธรรมชาติอื่น ๆ ฝนไม่ตกตามฤดูกาล หรือตกหนักมากในฤดูฝน ทำให้น้ำท่วมพืชพันธุ์เสียหาย ที่ดินหลายแห่งเป็นดินเปรี้ยวปลูกพืชไม่ได้ผล เศรษฐกิจไม่ดีเท่าที่ควร แต่คนส่วนใหญ่เข้าใจผิดคิดว่า ชาวใต้มีฐานะดี ไม่มีปัญหาทางด้านโภชนาการ ซึ่งไม่ตรงกับความเป็นจริงนัก โดยเฉพาะใน 3 จังหวัดชายแดน ที่มีสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมผสมผสาน ซึ่งมีทั้งชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิม

(วัฒนา ประทุมสินธุ์, 2529 : 5) ดังนั้นปัญหาสำคัญของประชาชนที่ควรได้รับการปรับปรุงแก้ไขอย่างรีบด่วน ได้แก่ ปัญหาสุขภาพและอนามัยในชนบท เพื่อยกระดับมาตรฐานความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องยกระดับมาตรฐานความเป็นอยู่ของครอบครัวแต่ละครอบครัวก่อน ฉะนั้น แม่บ้านจะต้องเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องและมีส่วนช่วยในการดำเนินงานของ ครอบครัวในทุก ๆ ด้านมากยิ่งขึ้น และจะต้องเป็นคนมีความรู้ ความสามารถ การที่จะให้แม่บ้านหรือสตรีมีความรู้ความสามารถ จึงจำเป็นจะต้องให้การศึกษาในเรื่องต่าง ๆ โดยเฉพาะอาหาร โภชนาการก็เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่มีความสำคัญ

จากการที่มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ได้ร่วมกับกองทุนมูลนิธิเอเชีย ภายใต้โครงการของยูเอสเอ (USAID) จัดตั้งศูนย์อาหาร โภชนาการและการพัฒนาชนบทภาคใต้ อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา เพื่อตอบสนองนโยบายให้เป็นศูนย์บริการวิชาการชุมชนแก่ท้องถิ่นภาคใต้เพื่อพัฒนาความเป็นอยู่ของประชาชนในภูมิภาคนี้โดยเน้นการฝึกอบรมวิชาชีพอิสระสาขาวิชาต่าง ๆ ส่งเสริมเผยแพร่ความรู้ด้านอาหาร โภชนาการให้แก่ผู้นำท้องถิ่น ผู้นำศาสนา ผู้นำสตรี เยาวชน นักเรียน นักศึกษา และผู้สนใจทั่วไป รวมทั้งบริการเยี่ยมชม ดูงาน บรรยาย สาธิต จัดนิทรรศการ และจัดอบรมด้านอาหาร โภชนาการให้แก่หน่วยงานราชการและองค์กรเอกชนต่าง ๆ

ในกิจกรรมการฝึกอบรมได้มีการดำเนินงานตามขั้นตอนต่าง ๆ ตั้งแต่การสำรวจหาความจำเป็นในการฝึกอบรม การกำหนดวัตถุประสงค์ และเป้าหมายในการฝึกอบรม การวางโครงการ และการกำหนดหลักสูตร ในการฝึกอบรม การเลือกวิธีการฝึกอบรม ตลอดจนการดำเนินการ ฝึกอบรม และขั้นตอนสำคัญอีกขั้นตอนหนึ่ง คือ การประเมินผลการฝึกอบรม ซึ่งก่อนดำเนินการประเมินผล ควรจะได้วางแผนการประเมินผลไว้ก่อนว่า จะประเมินในเรื่องอะไร (What) ประเมินที่ไหน (Where) ประเมินผลเวลาใดบ้าง (When) และประเมินผลด้วยวิธีการใด (How) ซึ่งสอดคล้องกับ เสาวลักษณ์ สิงห์โกวินทร์ (2529 : 7-8) ที่สรุปว่า การประเมินผลสามารถช่วยผู้ที่ปฏิบัติงานและยังเป็นหลักฐานที่ยืนยันว่า การปฏิบัติงานบรรลุจุดมุ่งหมายตามขอบเขตที่ได้รับมอบหมายหรือไม่ เพียงใด

การฝึกอบรมอาหาร โภชนาการนั้นจะบรรลุวัตถุประสงค์มากน้อยเพียงใด มีปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานอย่างไร และมีแนวทางปรับปรุงให้ดีขึ้นอย่างไร จำเป็นที่จะต้องวิจัยการประเมินผล การฝึกอบรมอาหาร โภชนาการ เพื่อสามารถนำผลการวิจัยและข้อเสนอแนะไปใช้ปรับปรุงการดำเนินงานให้สอดคล้องและเป็นไปตามวัตถุประสงค์

จากการดำเนินงานตั้งแต่ปี พ.ศ. 2532 จนถึงปัจจุบันยังมิได้มีการติดตามผลอย่างละเอียดและถูกต้องตามขั้นตอนจึงทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะประเมินผลการฝึกอบรมอาหารโภชนาการ สาขาการจัดบริการอาหารและธุรกิจการจัดร้านอาหาร ที่จัดให้กับสตรีในจังหวัดสงขลา ในปี 2535 โดยมีรายละเอียดของโครงการดังนี้

1) ความจำเป็นในการฝึกอบรม การจัดบริการอาหารและธุรกิจการจัดร้านอาหาร

1.1) อาชีพอิสระของสตรี คือ การประกอบกิจการและอาชีพใดๆ โดยไม่ต้องรอรงานหรือการจ้าง แต่จะเริ่มทำงาน สร้างงานด้วยตนเอง มีทั้งขนาดเล็กถึงขนาดใหญ่ เช่น ค้าขายและอื่น ๆ

1.2) อาชีพอิสระของสตรีเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน คือ การเพิ่มรายได้ผลผลิต และการให้บริการต่าง ๆ มากกว่าที่จะใช้จ่ายเงิน หรือใช้ของ หรือใช้บริการจากภายนอก ถ้าจะพูดโดยสรุป คือ ชุมชนนั้น ๆ จะต้องพึ่งตนเองเป็นหลักสำคัญ

1.3) การบริการอาหารและธุรกิจการจัดร้านอาหาร เป็นอาชีพอิสระ ของการประกอบกิจการที่สร้างขึ้นมาให้ได้ด้วยตนเอง เพื่อสร้างประสบการณ์ ทักษะ และทัศนคติที่ดีต่อการบริการ

1.4) การประกอบอาชีพอิสระจะทำให้ทุก ๆ คนในชุมชนเป็นผู้มีงานทำ ซึ่งการทำงานทุกคนจะเป็นหน่วยผลิต หน่วยให้บริการ หน่วยทำผลประโยชน์ จึงทำให้ชุมชนมีความมั่นคง มั่งคั่ง และ เจริญในทางเศรษฐกิจ

2) วัตถุประสงค์ของโครงการ

2.1) เพื่อให้ผู้เข้าอบรมมีความรู้หลักการจัดบริการอาหารและธุรกิจการจัดร้านอาหารที่ถูกต้อง

2.2) เพื่อให้ผู้เข้าอบรมสามารถนำความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินธุรกิจขนาดย่อม หรือจัดบริการอาหารในห้องถิ่นได้

2.3) เพื่อให้ผู้เข้าอบรมมีเจตคติที่ดีต่องานบริการอาหารและมีจิตสำนึกที่จะพัฒนาตนเองและครอบครัว

2.4) เพื่อให้ผู้เข้าอบรมมีความสนใจที่จะมีส่วนร่วมในกิจกรรมการจัดบริการอาหารเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมท้องถิ่นต่อไป

3) สารของหลักสูตร

- 3.1) หลักการจัดการบริการอาหารและสุขาภิบาลอาหาร
- 3.2) หลักการเลือกซื้อและแหล่งซื้ออาหาร
- 3.3) การแกะสลักผัก-ผลไม้
- 3.4) หลักการประกอบธุรกิจร้านอาหาร
- 3.5) การประกอบอาหารจานเดียว
- 3.6) หลักมนุษยสัมพันธ์และการให้บริการลูกค้า
- 3.7) หลักการทำบัญชีเบื้องต้น
- 3.8) การประกอบอาหารคาว-หวาน และอาหารว่าง
- 3.9) การประกอบอาหารเตาอบ
- 3.10) การจัดโต๊ะอาหารแบบต่าง ๆ และการจัดบริการอาหารเพื่อธุรกิจ
- 3.11) การกำหนดและจัดทำรายการอาหาร

จากปัญหาและความเป็นมาดังกล่าว จึงนำไปสู่ความต้องการที่จะศึกษาว่า ผลการฝึกอบรมนั้นได้บรรลุวัตถุประสงค์มากน้อยเพียงใด มีปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานอย่างไร และมีแนวทางปรับปรุงให้ดีขึ้นอย่างไรบ้าง เพื่อสามารถนำผลการวิจัยและข้อเสนอแนะไปใช้ เพื่อปรับปรุงการดำเนินงานให้สอดคล้องและเป็นไปตาม วัตถุประสงค์ของโครงการต่อไป

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ต้องการประเมินผลการฝึกอบรมอาหารโภชนาการ สาขาการจัดการบริการอาหารและธุรกิจการจัดการร้านอาหาร ผู้วิจัยจะขอกล่าวถึงเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

- ความหมายของการประเมินผล
- ประเภทของการประเมินผล
- ความหมายของการประเมินโครงการ
- ประเภทของการประเมินโครงการ
- รูปแบบของการประเมินโครงการ
- ความหมายของการประเมินผลการฝึกอบรม

ประเภทของการประเมินผลการฝึกอบรม
ความสำคัญของการฝึกอบรมกลุ่มสตรี

1. ความหมายของการประเมินผล

ได้มีผู้ให้ความหมายเกี่ยวกับการประเมินผลไว้อย่างมากมาย ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ดังนี้

(สมบัติ สุวรรณพิทักษ์, 2527 : 13) กล่าวว่า การประเมินผล หมายถึง กระบวนการของการกำหนดขอบเขตของการตัดสินใจ การเลือกข้อมูลที่เหมาะสม วิธีการรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อให้ผู้มีอำนาจในการตัดสินใจใช้เป็นแนวทางเลือกทางปฏิบัติ

สำหรับ กมล ส่งวัฒนา (2531 : 50) ได้อธิบายว่า การประเมินผลเป็นกระบวนการตัดสินใจในวัตถุประสงค์ของโครงการที่ตั้งไว้ ว่าเป็นไปตามวัตถุประสงค์นั้นหรือไม่ สามารถจัดทำเป็นระบบโดยวิธีการวิจัยค้นหาอุปสรรค และผลกระทบในแง่มุมต่าง ๆ เช่น การเมือง เศรษฐกิจ สังคม โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเป็นเครื่องมือในการศึกษา

นอกจากนี้ สมพร แสงชัย (2520 : 3) กล่าวว่า การประเมินผลนั้นเป็นการตรวจสอบดูว่าโครงการที่ดำเนินไปนั้นมีความก้าวหน้าแค่ไหนมีปัญหาในปฏิบัติอย่างไรบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้หรือไม่ มีผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมอย่างไรบ้าง เพื่อแก้ไขแผนให้เหมาะสมยิ่งขึ้น

ในทำนองเดียวกัน สุพัฒน์ สุขมลลันต์และคณะ (2528 : 52) ได้เสนอแนวคิดของนักประเมินหลาย ๆ ท่านคือครอนบาค (Cronbach) ซึ่งได้ให้ความหมายของการประเมินอย่างกว้าง ๆ ว่า คือ การเก็บ รวบรวมข้อมูลและนำข้อมูลนั้นไปตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการ แต่ที่สำคัญ ที่สุดจะต้องค้นหาว่า ส่วนใดของโครงการที่มีข้อบกพร่องต้องแก้ไขปรับปรุง

เวลช์ (Welch, 1974 : 175) ได้ให้ทัศนะว่า การประเมินเป็นกระบวนการที่ก่อให้เกิดซึ่งสารสนเทศ (Information) สำหรับผู้ตัดสินใจกระบวนการประเมินเป็นกลุ่มของกิจกรรมที่จะได้มาซึ่งสารสนเทศ สารสนเทศที่ได้มาจะมีประโยชน์สำหรับใช้เป็นข้อมูลที่ให้ผู้บริหารหรือเจ้าของโครงการใช้ในการตัดสินใจพิจารณาทางเลือกของการดำเนินงานต่อไป

ในทำนองเดียวกัน สคริฟเวน (Scriven 1974 : 102 อ้างอิงมาจาก สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ 2528 : 164) ได้ให้ความหมายของการประเมินผลว่า หมายถึง การเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกิดขึ้นด้วยมาตรที่มี คำนวณหนักเป็นเกณฑ์ที่เลือกจากจุดมุ่งหมายของโครงการ

สำหรับ สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2524 : 3) ได้อธิบายว่า การประเมินผล หมายถึง การตัดสินคุณค่าของสิ่งใดสิ่งหนึ่งเป็นกระบวนการให้ได้มาซึ่งข้อสนเทศ สำหรับตัดสินคุณค่าของโปรแกรม ผลผลิต กระบวนการ จุดมุ่งหมายหรือทางเลือกต่าง ๆ ที่นำไปปฏิบัติให้บรรลุจุดมุ่งหมาย

ส่วน โพรวัส (Provus, 1971) ได้ให้ทัศนะที่ต่างออกไปเล็กน้อยว่า การประเมินผลเป็นกระบวนการหาข้อมูลเพื่อนำไปใช้ในการพิจารณาถึงความสอดคล้อง (Discrepancy) ระหว่างสิ่งที่เกิดขึ้นกับเกณฑ์มาตรฐาน และเพื่อช่วยระบุข้อบกพร่องของโครงการ ไทเลอร์ (Tyler, 1972) เห็นว่า การประเมินผล คือ การเปรียบเทียบ พฤติกรรมเฉพาะอย่างกับจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรมที่วางไว้ จุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้อย่างชัดเจนรัดกุม และจำเพาะเจาะจง จะเป็นแนวทางช่วยในการประเมินได้เป็นอย่างดี

สอดคล้องกับ วีระพล สุวรรณันต์ (2525 : 11) ได้อธิบายว่า การประเมินผล หมายถึง การเปรียบเทียบการวางแผนกับการปฏิบัติงาน ถ้าหากการวางแผนสอดคล้องหรือตรงกับปฏิบัติงานจริงก็แสดงว่า โครงการ บรรลุวัตถุประสงค์ แต่ถ้าหากว่าไม่สอดคล้องกันก็ต้องวางแผนใหม่และนำมาทดลองปฏิบัติดู หลังจากนั้นจึงมีการประเมินผลอีก จะดำเนินการในรูปนี้ซ้ำอีกจนกระทั่งการวางแผนกับการปฏิบัติตรงกันจึงจะยุติการทำโครงการ

ส่วน สตัฟเฟิลบีม (Stufflebeam, 1971) ได้ให้ความหมายของการประเมินว่าเป็นกระบวนการของการวิเคราะห์เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการตัดสินใจในทางเลือกต่าง ๆ ที่มีอยู่

ในทำนองเดียวกัน เฮวดี วิบูลย์ศรี (2528 : 18) กล่าวว่า การประเมินผลเป็นกระบวนการตีความหมาย (Interpretation) และตัดสินคุณค่า (Value Judgment) จากสิ่งที่วัดได้จากการวัดผลการประเมิน

นอกจากนี้ พงษ์ สะเพียรชัย (2528 : 9) ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับการประเมินผลว่า การประเมินผลนั้นมีเจตนาที่จะหาข้อเท็จจริงที่จะประเมินค่า ประเมินความหมาย เสนอแนะหาทางเลือกอื่น ๆ เพื่อการตัดสินใจในการจัดกระทำปรับปรุงแก้ไขกิจกรรมต่าง ๆ ให้ดีขึ้น

ผู้ทำการประเมินจะกระทำเมื่อต้องการคำตอบในปัญหา ต้องการหาคำตอบที่จะนำไปปฏิบัติ เพื่อแก้ปัญหาที่เผชิญอยู่ ต้องการหาทางออกที่ดีกว่าที่เคยทำมาแล้ว ต้องการคำตอบเพื่อ ประกอบการตัดสินใจในปัญหาต่างๆ โดยมุ่งคู่ตัวแปรกว้าง ๆ เพื่อประเมินสถานการณ์ ประเมินกระบวนการ หรือประเมินผลโครงการ

สำหรับ พรชูลี อาชวบำรุง (2528 : 22) ได้กล่าวว่า การประเมินผลเป็นการ พิจารณาเกี่ยวกับคุณค่าและความดี ความเหมาะสมของปรากฏการณ์ใดปรากฏการณ์หนึ่ง กระบวนการหรือวิธีการประเมินผลจึงเป็นกลุ่มกิจกรรมที่มุ่งสู่การให้ข้อมูลหรือข่าวสารที่เกี่ยวข้อง เนื้อหาที่ตรง และเป็นปรนัย วิธีการที่ใช้เพื่อนำมารวบรวม วิเคราะห์ และแปลความหมาย ของข้อมูลย้อนขึ้นกับเป้าหมายของการประเมินนั้น ๆ

จากที่กล่าวมาพอสรุปได้ว่า การประเมินผล หมายถึง การค้นคว้ารวบรวมข้อมูล การเลือก การวิเคราะห์และการสรุปข้อมูลเพื่อเสนอแนะเป็นแนวทางเลือกเพื่อตัดสินใจในการ ทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือ ตัดสินคุณค่าของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

2. ประเภทของการประเมินผล

การประเมินผลแบ่งออกเป็นประเภทต่าง ๆ โดยอาศัยเกณฑ์การพิจารณาในแง่มุม ต่าง ๆ เช่น ทางด้านเวลาการปฏิบัติงาน เป็นต้น เมื่อพิจารณาจากการบริหารโครงการหรือวง จจรโครงการของ เดนิส เอ รอนดิเนลลี (Dennis A. Rondinelli) พบว่า การแบ่ง ประเภทของ การประเมินผลนั้น ควรพิจารณาถึงการประเมินโครงการ (Project Appraisal) และการ ประเมินผลโครงการ (Project Evaluation)

การประเมินผลจะกระทำในขั้นก่อนการปฏิบัติตามโครงการ โดยอาจจะมีการนำ ผลการวิเคราะห์ความเป็นไปได้ (Feasibility Study) ร่วมพิจารณาด้วย

การประเมินผลโครงการจะกระทำในระหว่างที่มีการปฏิบัติตามโครงการ (On-Going Evaluation) หรือภายหลังจากที่ โครงการได้สำเร็จเสร็จสิ้นลง (Export Evaluation)

การประเมินผลตามลักษณะที่กล่าวมานี้อาจมีการใช้คำศัพท์อื่นและมีรายละเอียด ที่เพิ่มเติมขึ้น เช่น สคริฟเวน ได้แบ่งประเภทของการประเมินผลเป็น 2 ประเภท คือ การประเมินผลเบื้องต้น (Formative Evaluation) และ การประเมินผลสรุปรวม (Summative Evaluation)

การประเมินผลเบื้องต้น (Formative Evaluation) และ การประเมินผลสรุปรวม (Summative Evaluation)

การประเมินผลเบื้องต้นมีชื่อเรียกในภาษาไทยหลายอย่าง เช่น การประเมินความก้าวหน้า การประเมินผลความก้าวหน้า การประเมินรูป การประเมินระยะสั้น การประเมินผลระหว่างการดำเนินงาน เป็นต้น แม้จะมีหลายชื่อแต่สาระสำคัญของความหมายนั้นเหมือนกัน สคริฟเวน (Scriven, 1973) ได้อธิบายไว้ว่า การประเมินผลเบื้องต้น คือ การประเมินในระหว่างที่โครงการกำลังดำเนินอยู่เป็นการประเมินการดำเนินงานตามแผนของโครงการและตรวจสอบความก้าวหน้าของการดำเนินงานตามโครงการให้ดีขึ้น และเป็นการให้ข้อมูลสะท้อนกลับ (Feedback) ที่เป็นประโยชน์ต่อผู้ประเมินผลหรือ เจ้าของโครงการ

นอกจากนี้ เยาวดี วิบูลย์ศรี (2528) กล่าวว่า โดยทั่วไปแล้ว การประเมินผลเบื้องต้นอาจใช้ประเมินสิ่งต่อไปนี้

- 1) การทบทวนแผนของโครงการ
- 2) การสร้างแผนของโครงการ
- 3) การพัฒนาแบบสอบถาม (Questionnaire) หรือ แบบตรวจสอบรายการ (Check List) สำหรับรวบรวมข้อมูลตามเรื่องที่ต้องการ
- 4) การคัดเลือกวิธีการวัดผลที่เหมาะสม
- 5) การกำหนดตารางเวลาการทำประเมินผลให้สอดคล้อง กับการดำเนินโครงการ
- 6) การเตรียมข้อมูลที่จะเป็นข่าวสารสำหรับการรายงาน และเสนอแนะสำหรับการตัดสินใจเกี่ยวกับการดำเนินโครงการ
- 7) การแนะนำแนวทางปรับปรุง การแก้ปัญหา และการเปลี่ยนแปลงการปฏิบัติของโครงการ

สำหรับ สุวัฒน์ สุขมลสันต์ (2528) ได้เสนอแนะการนำแนวคิดของสคริฟเวนมาประยุกต์ใช้ในการประเมินผลความก้าวหน้าของโครงการเป็นขั้นตอน ดังนี้

- 1) ค้นหาจุดมุ่งหมายที่แท้จริงของโครงการ
- 2) ลำดับความสำคัญของจุดมุ่งหมายแล้วเลือกจุดมุ่งหมายที่สำคัญ ๆ มาประเมินผล

- 3) ทำการประเมินผลตามจุดมุ่งหมายที่จะประเมินนั้นว่าควรแก่การประเมินหรือไม่ แล้วกำหนดเกณฑ์ในการประเมินผลจุด มุ่งหมายแต่ละข้อ
- 4) สร้างแบบสอบถามตามเนื้อหาที่กำหนดในโครงการให้ครบถ้วน และละเอียดทุกแง่ทุกมุม
- 5) ตรวจสอบจุดประสงค์ที่ตั้งไว้เสมอ ๆ เพื่อปรับปรุงให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของโครงการ
- 6) ทำการประเมินเครื่องมือในการเก็บข้อมูลด้วยการปรับปรุงแบบสอบถาม ให้มีความเชื่อมั่นสูงขึ้น ตรวจสอบความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันระหว่างจุดมุ่งหมายของโครงการ เนื้อหาของโครงการ และ เนื้อหาของแบบสอบถาม
- 7) สุ่มตัวอย่างเพื่อการตอบแบบสอบถาม
- 8) นำผลการตอบแบบสอบถามของกลุ่มตัวอย่างมาวิเคราะห์ ส่วนใดที่ได้ผลดีก็เก็บไว้ ส่วนใดที่บกพร่องก็แก้ไขปรับปรุงต่อไป ผู้ประเมินต้องพยายามศึกษาถึงสาเหตุของความบกพร่องนั้น ๆ เพื่อจะสามารถแก้ไขได้ตรงจุด

การประเมินผลสรุปรวมมีชื่อเรียกในภาษาไทยหลายอย่าง เช่น การประเมินรวมสรุป การประเมินผลสรุป การประเมินรวม การประเมินระยะยาว การประเมินรวมยอด การประเมินผลเมื่อสิ้นสุด โครงการ การประเมินผลเมื่อเสร็จสิ้น โครงการ เป็นต้น อย่างไรก็ตามสาระสำคัญของความหมายนั้นเหมือนกัน คือ เป็นการประเมินผลการปฏิบัติตามโครงการที่ได้สิ้นสุดลงตามระยะเวลาที่กำหนด เป็นการประเมินว่า โครงการได้บรรลุเป้าหมายหรือไม่อย่างไร โครงการประสบความสำเร็จหรือล้มเหลวเพียงใด มีปัญหาหรืออุปสรรคใดบ้าง ข้อมูลเหล่านี้จะช่วยให้ผู้บริหาร โครงการตัดสินใจว่า ควรดำเนินการต่อหรือยกเลิก ในกรณีที่จะมีโครงการต่อเนื่อง และเพื่อการพิจารณาลักษณะที่ดีของโครงการไปใช้ในสถานการณ์ที่คล้ายคลึงกันต่อไป นับเป็นการประเมินผลขั้นสุดท้ายของวัฏจักรของโครงการ ซึ่งประกอบด้วย การศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหา การกำหนดโครงการที่จะบรรลุวัตถุประสงค์ การวิเคราะห์และการประเมินคุณค่าของโครงการ การจัดทำรายละเอียดของแผนงานและโครงการ ปฏิบัติงานตามแผนและการประเมินผลเมื่อเสร็จสิ้น โครงการ

นอกจากนี้ปราโมทย์ เจนการ (2527 : 7) ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการประเมินผลสรุปรวมว่า คือ การตรวจสอบว่าการ ปฏิบัติงานตามโครงการเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่เพียงใด อันเป็นประโยชน์ในการกำหนดโครงการใหม่ ๆ และ

นำผลไปประยุกต์ใช้เพื่อปรับปรุงการดำเนินงานในโครงการอื่น ๆ ต่อไป ประเด็นสำคัญของการประเมินจึงได้แก่ผลสำเร็จของโครงการและ ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานตามโครงการ

ส่วนขั้นตอนของการประเมินผลสรุปรวมนั้น ได้แก่

- 1) การศึกษารายละเอียดและวัตถุประสงค์ของโครงการ
- 2) การกำหนดตัวแปรเพื่อการเปลี่ยนแปลง
- 3) การเก็บรวบรวมข้อมูล
- 4) การวิเคราะห์และแปลความหมาย

สำหรับผู้ประเมินผลนั้น สกริฟเวน เห็นว่าในการประเมินผลเบื้องต้น ผู้ประเมินควรเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องกับโครงการนั้นๆ โดยตรง เพราะบุคคลเหล่านี้จะมีความรู้ในรายละเอียดของโครงการอย่างละเอียด ถี่ถ้วนทุกแง่มุม ย่อมจะสามารถศึกษาและประเมินรายละเอียดด้านต่างๆ เพื่อการปรับปรุงได้เป็นอย่างดีซึ่งการประเมินผลแบบนี้จะมีลักษณะของการประเมินผลภายในโดยบุคคลในโครงการ (Internal Evaluation) ส่วนการประเมินผลสรุปรวมซึ่งเป็นการประเมินความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของโครงการนั้นควรจะใช้ผู้ประเมินผลที่เป็นผู้เชี่ยวชาญหรือนักประเมินผลมืออาชีพ คือ ควรจะเป็นบุคคลภายนอกโครงการที่ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานโครงการ ไม่มีส่วนได้ส่วนเสียและมีความเป็นอิสระเป็นเอกเทศ ทั้งนี้เพื่อให้ผลของการประเมินนั้นปราศจากความลำเอียงเข้าข้างโครงการ มีความเที่ยงตรงและมีความเป็นปรนัย อย่างแท้จริง การประเมินผลแบบนี้จะมีลักษณะของการประเมินภายนอก โดยบุคคลภายนอกโครงการ (External Evaluation) อย่างไรก็ตามในการประเมินผลบางครั้งอาจจะใช้การประเมินผลทั้งสองประเภท และอาจจะมีการประเมินผลทั้งโดยบุคคลภายในและบุคคลภายนอกโครงการ ดังนั้นจึงต้องกำหนดจุดมุ่งหมายในการประเมิน บทบาทหน้าที่ และขอบเขตของผู้ประเมินให้แน่นอนและชัดเจนเสมอ

3. ความหมายของการประเมินผลโครงการ

สมบัติ สุวรรณพิทักษ์ (2527 : 132) ได้สรุปว่าเป็นกระบวนการของการตัดสินใจคุณค่าเกี่ยวกับแผนงานและการดำเนินงานของเรื่องใด เรื่องหนึ่ง โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงการดำเนินงานต่อไป หรือการเลิกล้มโครงการ และ

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2529) ก็ได้ กล่าวว่า เป็นกระบวนการที่จะชี้บ่งถึงคุณค่า หรือ ประสิทธิภาพของโครงการอันเป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการหรือเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับโครงการ

ส่วนการวิจัยประเมินผล(Evaluative Research หรือ Evaluation Research) นั้น พจน์ สะเพียรชัย (2528 : 83) กล่าวว่า มีความคล้ายคลึงกับการประเมินผล แต่จัดเป็นการวิจัยเชิงประยุกต์ที่พยายามศึกษาหาความรู้และความจริง เพื่อนำไปเป็นประโยชน์ที่ใช้สอย ประชัช เปี่ยมสมบูรณ์ (2526 : 13) ได้ให้ ความหมายว่า การวิจัยประเมินผล คือ การวัดผลทั้งที่ พึ่งปรารถนาและ ไม่พึ่งปรารถนา อันเนื่องมาจากการดำเนินงานที่กำลังกระทำอยู่เพื่อมุ่งไป คู่เป้าหมายประสงค์ที่ต้องการ การวิจัยประเมินผลประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ คือ กระบวนการในการวัดผลเพื่อพิจารณาคุณค่าหรือระดับของความสำเร็จของโครงการวัตถุประสงค์ของโครงการซึ่งจะเป็นเป้าหมาย ที่ต้องการจะบรรลุและเกณฑ์มาตรฐาน เพื่อจะวัดดูว่า โครงการนี้ บรรลุเป้าหมายหรือไม่ ในระดับสูง กลาง หรือต่ำอย่างไร เมื่อทำการวิจัยประเมินผลแล้วจะสามารถพิจารณาถึงระดับความสำเร็จของโครงการและตัดสินใจในขั้นต่อไปได้ ไม่ว่าจะเป็น การปรับปรุงโครงการ การดำเนินงานโครงการต่อ หรือยกเลิกโครงการ ส่วน ซุกแมน (Suckman, 1977) ก็ได้ให้ทัศนะว่า การวิจัยประเมินผล หมายถึง การพิจารณาวิเคราะห์ถึงผลของการกระทำกิจกรรมบางอย่างในโครงการใดโครงการหนึ่งเพื่อให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์ที่ต้องการ

สรุปว่า การประเมินโครงการ เป็นงานขั้นตอนหนึ่งของการบริหารโครงการ เมื่อ ได้มีการดำเนินงานตามโครงการเสร็จเรียบร้อยแล้ว ก็จะต้องให้ความสนใจที่จะมีการติดตาม และประเมินผลโครงการ อย่งไรก็ตามการประเมินโครงการยังสามารถจะกระทำได้ ในระหว่างที่ดำเนินงานตามโครงการอยู่เพื่อค้นหาปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานและสามารถนำมาแก้ไขปรับปรุงการดำเนินงาน

4. ประเภทของการประเมินโครงการ

การประเมินผลโครงการแบ่งออกได้หลายประเภทดังเช่น นิส้า ซูโต (2531 : 61) ได้กล่าวว่า กิจกรรมเบ็ดเสร็จของการประเมินโครงการเพื่อให้ได้ประโยชน์สูงสุด (Comprehensive Evaluation) คือ

1) การประเมินความจำเป็น (Need Assessment) เป็นกิจกรรมที่สำคัญในการเตรียมวางแผนโครงการเพื่อจัดทำกิจกรรมให้ตรงกับวัตถุประสงค์ของโครงการ สามารถตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของกลุ่มเป้าหมาย และเป็นกิจกรรมเพื่อตรวจสอบความคงอยู่ของความต้องการในการบริการหลังจากได้ดำเนินโครงการไประยะหนึ่ง

2) การประเมินกระบวนการปฏิบัติและติดตามงาน (Monitoring and Implementation Evaluation) เป็นการวิเคราะห์ข้อเท็จจริงด้านต่าง ๆ ของโครงการ ตั้งแต่แนวความคิด งบประมาณที่ใช้จ่าย กลุ่มเป้าหมายที่จะรับบริการ ตลอดจนวิธีการให้บริการกลุ่มเป้าหมาย เพื่อตรวจสอบว่าได้ปฏิบัติงานในโครงการ สอดคล้องกับแผนงานที่วางไว้หรือไม่ เมื่อพบปัญหาที่อาจเตรียมการ แก้ไขการทำงานหรืออาจเปลี่ยนแปลงกิจกรรมได้ทันที

3) การประเมินผลกระทบที่เกิดจากโครงการ (Impact Evaluation) เป็นการประเมินที่สำคัญจุดหนึ่งที่คุณประเมินจะต้องวัดและ แสดงให้ประจักษ์แจ้งว่า "ผล" ที่เกิดขึ้นแก่ผู้รับบริการ โครงการนั้นเป็น "เหตุ" โดยตรงมาจากการดำเนินงานของโครงการและเกิดมาจากทรัพยากรที่นำเข้า (Input) หรือไม่

4) การประเมินประสิทธิภาพของโครงการ เป็นการประเมิน ผลตอบแทน (Benefit) หรือผลผลิตของโครงการรวมทั้งกิจการอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นต่อเนื่องไปจากโครงการ หรือผลที่เกิดขึ้นโดยไม่ตั้งใจ

นอกจากนี้ สตัฟเฟิลบีมและเวบสเตอร์ (Stufflebeam and Webster, 1980 : 5-20 อ้างอิงมาจาก วัน เศษพิชัย, 2535 : 494) ได้จำแนกการประเมินทางการศึกษาออกเป็น 3 ประเภท คือ

1) การประเมินที่เทียม (Pseudo Evaluation) ได้แก่ การประเมินที่ผลประเมินให้ค้ำค่าบวกหรือลบต่อวัตถุประสงค์ที่ศึกษาโดยไม่คล้องจองกับคุณค่าที่แท้จริงของเรื่องนั้น แบ่งเป็น 2 ประเภทย่อย คือ แบบที่ถูกการเมืองควบคุม (การประเมินเพื่อรับเพิ่มหรือรักษาอิทธิพลอำนาจ หรือเงินตรา) และแบบที่เกี่ยวข้องกับการเมือง (ประเมินเพื่อให้เกิดภาพพจน์ที่ดีต่อเรื่องนั้น)

2) การประเมินกึ่งจริง (Quasi Evaluation) เป็นการประเมินที่อาศัยคำถามที่เฉพาะเจาะจง วิธีการมีระบบพอควร แต่อาจจะไม่ได้รับคุณค่าเรื่องนั้นก็ได้ แบ่งเป็น 5 ประเภทย่อย ๆ คือ แบบที่เป็นปรนัย แบบที่อ้างอิงหลักการค้ำค่า (การลงทุนกับผลที่ได้รับ) แบบวิจัยเชิงทดลอง แบบที่มีโปรแกรมการตรวจสอบ และแบบที่มีระบบ ข้อมูลการจัดการ

3) การประเมินที่แท้จริง (True Evaluation) เป็นการประเมินที่มุ่งศึกษาคุณค่าของเรื่องนั้น ๆ หรือสิ่งนั้น ๆ แบ่งออกเป็น 6 ประเภทย่อย ๆ คือ การให้เครดิตหรือประกาศนียบัตร การศึกษาเพื่อน โขบาย การศึกษาเพื่อการตัดสินใจ การศึกษาในด้านผู้บริหาร (เพื่อบริการ) การศึกษาโดยใช้ลูกค้าเป็นศูนย์กลาง (คุณค่ากิจกรรม) และการศึกษาโดยมีผู้ทรงคุณวุฒิ

จากที่ได้กล่าวมาทั้งหมดพอสรุปได้ว่า ประเภทของการประเมินโครงการมีมากมายขึ้นอยู่กับหัวข้อที่จะประเมินว่าควรจะอยู่ในประเภทไหน เพื่อการตัดสินใจที่จะประเมินโครงการเหล่านั้น สำหรับการวิจัยนี้เป็นการประเมินอิงการประเมินที่แท้จริง

5. รูปแบบ (Model) ในการประเมินผลโครงการ

ในการประเมินผลทางการศึกษามีรูปแบบการประเมินหลายรูปแบบให้เลือกใช้ได้ตามความเหมาะสม ในแต่ละรูปแบบมีรายละเอียดปลีกย่อยแตกต่างกันขึ้นอยู่กับแนวคิดของนักวิชาการที่เสนอรูปแบบนั้นขึ้นมา อย่างไรก็ตามสามารถจัดรูปแบบการประเมินผลตามลักษณะพฤติกรรมได้ 3 รูปแบบ ดังนี้ (อาหวัง ลาญัย, 2530 : 30-37)

1) รูปแบบที่ยึดจุดมุ่งหมายเป็นหลัก (Goal Attainment Model) รูปแบบนี้จะถือว่าโครงการได้ผลหรือไม่ ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของโครงการที่บรรลุผลมีมากน้อยเพียงใด ผู้นำการประเมินในกลุ่มนี้ เช่น ไทเลอร์ แฮมมอนด์

2) รูปแบบที่ยึดเกณฑ์เป็นหลัก (Criterion Model) เป็นรูปแบบที่ยึดเกณฑ์ภายในและเกณฑ์ภายนอกในการประเมินผล เกณฑ์ภายใน คือ กระบวนการต่าง ๆ ที่จะช่วยให้วัตถุประสงค์บรรลุผลสำเร็จ ผู้นำของการประเมินในกลุ่มนี้ เช่น สคริฟเวน สเตก

3) รูปแบบที่ช่วยการตัดสินใจ (Decision Model) สำหรับผู้ช่วยรับผิดชอบในการตัดสินใจ ผู้นำการประเมินผลในกลุ่มนี้ เช่น สตัฟเฟิลบีม อัลคิน โพรวัส

เพื่อความเข้าใจที่ชัดเจน จะนำเสนอรูปแบบดังกล่าวมาเปรียบเทียบในด้านต่าง ๆ ดังนี้

5.1 รูปแบบการประเมินผลของไทเลอร์ ไทเลอร์ได้ให้ความหมายการประเมินผลไว้ว่า "การประเมินผล คือ การเปรียบเทียบพฤติกรรมกับวัตถุประสงค์ที่วางไว้" ดังนั้นการตั้งวัตถุประสงค์เอาไว้ชัดเจนจะช่วยทำให้การประเมินผลทำได้ดี

จุดมุ่งหมายในการประเมินผลของไทเลอร์

1) เพื่อตัดสินใจว่าวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมนั้นประสบผลสำเร็จหรือไม่ ควรนำไปใช้ต่อ หรือควรปรับปรุง

2) เพื่อประเมินความก้าวหน้า ให้ข้อมูลที่น่าเชื่อถือแก่สาธารณะ ใช้ปรับปรุ่งนโยบาย

การประเมินผลตามแนวความคิดนี้จะต้องอาศัยพฤติกรรมก่อนและหลังโครงการ เพื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่ตั้งไว้ล่วงหน้าว่า สำเร็จระดับใดจึงจะถือว่าบรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้ แนวคิดของ ไทเลอร์มีลักษณะเป็นการประเมินผลสรุป

การประยุกต์รูปแบบของไทเลอร์ ใช้ในการประเมินผลโครงการ คือ

- 1) วิเคราะห์หาวัตถุประสงค์ที่แท้จริงของโครงการ
- 2) นำวัตถุประสงค์เหล่านั้นมาตั้งเป็นวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม
- 3) จัดเนื้อหาให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม
- 4) ทดสอบก่อนโครงการด้วยแบบทดสอบมาตรฐาน
- 5) จัดกิจกรรมให้เหมาะสมกับเนื้อหา และวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม
- 6) ทดสอบหลังโครงการด้วยแบบทดสอบมาตรฐาน
- 7) เปรียบเทียบผลการทดสอบก่อนและหลังโครงการ
- 8) นำผลเปรียบเทียบมาหาจุดบกพร่องเพื่อใช้ปรับปรุงโครงการ

5.2. รูปแบบการประเมินของแซมมอนด์ แนวคิดในการประเมินผล ของแซมมอนด์ มีดังนี้

1) การประเมินผลอย่างมีระบบจะช่วยให้ได้ข้อมูลที่น่า เชื่อถือและเพียงพอต่อการตัดสินใจ

2) การประเมินผลเป็นกระบวนการสำคัญยิ่ง ไม่ควรมองข้าม เพราะจะทำให้เกิดปัญหาในการปฏิบัติงาน

3) โครงสร้างเพื่อประเมินผลความสำเร็จ ความล้มเหลวของโครงการ อธิบายได้ด้วยมิติทางการศึกษา 3 มิติ คือ มิติด้านการสอน มิติด้านสถาบัน และมิติด้านพฤติกรรม ในแต่ละมิติมี ตัวแปรที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

3.1 มิติด้านการสอน มีตัวแปร องค์การ เนื้อหาวิชา วิธีสอน งบประมาณ สิ่งอำนวยความสะดวก

3.2 มิติด้านสถาบัน มีตัวแปร นักเรียน ครู ผู้บริหาร ครอบครัว ชุมชน

3.3 มิติด้านพฤติกรรม มีตัวแปร ความรู้ ความรู้สึก ทักษะ การรับรู้

4) แบบจำลองเพื่อประเมินผลโครงการต้องมีขั้นตอน ดังนี้

4.1 ประเมินผลโครงการที่กำลังดำเนินอยู่

4.2 ให้ความหมายของตัวแปร

4.3 เขียนวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม

4.4 ประเมินผลพฤติกรรม

4.5 วิเคราะห์ผลที่ปรากฏ

การประเมินผลตามรูปแบบนี้ เน้นความพร้อมของบุคลากรให้ สามารถประเมินผลได้ด้วยตนเอง โดยใช้หลักของไทเลอร์ในการกำหนด กำหนดวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม และนำข้อมูลย้อนหลังกลับไปพิจารณา วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม

5.3 รูปแบบการประเมินผลของสคริปเวน จุดมุ่งหมายในการประเมินผล ตามรูปแบบนี้มี 2 ประการ คือ

1) ประเมินผลความก้าวหน้า ซึ่งประเมินผลระหว่างโครงการ ดำเนินอยู่เพื่อใช้ข้อมูลในการปรับปรุงโครงการ

2) ประเมินผลสรุปหลังเสร็จสิ้นโครงการ เพื่อใช้ศึกษาคุณค่า ของโครงการ และนำไปใช้กับโครงการที่ใกล้เคียงกันต่อไปในอนาคต

การประเมินผลความก้าวหน้าเป็นหน้าที่ของโครงการ ส่วนการประเมินผลสรุปเป็นหน้าที่ของผู้เชี่ยวชาญ ในการประยุกต์ใช้แนวคิดของ สคริปเวน สำหรับการประเมินผลความก้าวหน้า มีขั้นตอน ดังนี้

1) ค้นหาจุดหมายที่แท้จริงของโครงการ

2) จัดลำดับความสำคัญของจุดหมายที่ประเมิน

3) ประเมินจุดหมายว่าควรนำไปประเมินผลหรือไม่ แล้วกำหนดเกณฑ์ใน

การประเมินผลจุดมุ่งหมายแต่ละข้อ

4) สร้างแบบประเมินผลตามเนื้อหาที่กำหนดให้ครบถ้วนทุกแง่ ทุกมุม

5) จัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมาย

6) ประเมินเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูลโดยปรับปรุงให้มีคุณภาพ

7) แบ่งกลุ่มผู้เรียนเป็นกลุ่มทดลอง กลุ่มควบคุม ทดสอบเมื่อเรียนไปบางส่วน

8) นำผลการสอบมาเปรียบเทียบเพื่อหาข้อบกพร่องในการแก้ไขปรับปรุง

5.4 รูปแบบการประเมินผลของสเตก สเตกให้ความหมาย การประเมินผลว่า เป็นการบรรยายและตัดสินคุณค่าของโครงการ โดยอาศัยผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญ สเตกได้สร้างรูปแบบการประเมินผล เรียกว่า แบบจำลองการสนับสนุน (Countenance Model) จากรูปแบบนี้สเตกเน้น ว่า การประเมินผลมี 2 ภาค คือ การบรรยายและตัดสินคุณค่า ในภาคบรรยายมี 2 ส่วน คือ สิ่งที่คาดหวังและสิ่งที่เกิดขึ้นจริง ในภาคตัดสินคุณค่ามี 2 ส่วน เช่นกัน คือ มาตรฐานและการตัดสินใจ ซึ่งแต่ละส่วนมีองค์ประกอบเหมือนกัน 3 องค์ประกอบ คือ สิ่งนำ (Antecedence) การปฏิบัติการ (Transaction) ผลลัพธ์ (Outcome) ความสอดคล้องระหว่างสิ่งที่คาดหวังกับสิ่งที่เกิดขึ้นจริงแสดงว่า สิ่งที่ตั้งใจไว้เกิดขึ้น ในการตัดสินคุณค่าเพื่อดูว่า ประสบผลสำเร็จหรือไม่ ใช้เกณฑ์ในการเปรียบเทียบ 2 ชนิด คือ เกณฑ์สัมบูรณ์ และเกณฑ์สัมพัทธ์ ถ้าไม่สามารถหาเกณฑ์ในการตัดสินใจก็ต้องหาโครงการที่มีลักษณะใกล้เคียงกัน เพื่อช่วยในการตัดสินใจ

5.5 รูปแบบการประเมินของ ซี เอส อี (Popham, 1974 : 37 - 39 อ้างอิงมาจาก วัน เดชพิชัย, 2535 : 506-507)

มาร์วิน ซี อัลคิน (Marvin C. Alkin) ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษาค้นคว้าเรื่อง การประเมินของมหาวิทยาลัยแห่งแคลิฟอร์เนีย ณ ลอสแอนเจลิส (The UCLA Center for The Study of Evaluation) เป็นผู้เสนอแบบ ซี เอส อี ความคิดของอัลคินคล้ายกับ สตัฟเฟิลบีม และโพรวัส คือ ประเมินเพื่อรวบรวมข้อมูลให้กับผู้ที่ตัดสินใจ อัลคินอธิบายการ ประเมินของเขาว่า ประกอบด้วยกระบวนการ 5 ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ 1 การสำรวจความจำเป็น ได้แก่ ความพยายามที่จะศึกษาปัญหาของโครงการ คือ การพิจารณาความแตกต่างระหว่างสิ่งที่ควรจะเป็นกับสิ่งที่เป็นอย่างจริง ถ้าความแตกต่างมาก แสดงว่า ความจำเป็นมาก ในทางตรงกันข้ามความจำเป็นจะม่น้อย ถ้าหากสิ่งที่เป็นอยู่หรือการปฏิบัติ ใกล้เคียงกับจุดมุ่งหมายของโครงการ (สิ่งที่ควรจะเป็น) การตัดสินใจขั้นนี้ คือ การเลือกปัญหา (Problem Selection)

ขั้นที่ 2 การประเมินเพื่อการวางแผน คือการรวบรวมข้อมูลที่จะเตรียมการเพื่อแก้ปัญหาที่พบในขั้นที่ 1 การตัดสินใจของขั้นนี้จะเน้นเพื่อการวางแผนโครงการ (Program Selection)

ขั้นที่ 3 การประเมินการใช้แผน เป็นการประเมินที่มุ่งพิจารณา ว่านำแผนที่วางไว้ในขั้นที่ 2 ไปใช้ได้ผลเพียงไร เป็นขั้นที่เหมือนกับการประเมินกระบวนการในรูปแบบชิปปีมากที่สุด การตัดสินใจของขั้นนี้เป็นการทำ เพื่อการปรับแต่งโครงการ

ขั้นที่ 4 การประเมินความก้าวหน้า เป็นขั้นที่มุ่งศึกษาความสำเร็จในส่วนต่าง ๆ ของโครงการว่าไปสู่วิศทางของการแก้ปัญหาหรือไม่ โดยใช้จุดมุ่งหมายของแผนต่าง ๆ เป็นเกณฑ์ในการประเมิน การตัดสินใจในขั้นนี้มีลักษณะเช่นเดียวกับขั้นที่ 3 คือ การทำเพื่อการปรับแต่งโครงการ

ขั้นที่ 5 การประเมินผลผลิต ลักษณะของขั้นนี้เหมือนกับการประเมินผลผลิตในรูปแบบอื่น ๆ คือ เป็นการพิจารณาว่า โครงการสามารถที่จะแก้ปัญหของขั้นที่ 1 ได้มากน้อยเพียงไร ผู้ประเมินผลผลิตมีความประสงค์ที่จะเสนอข้อมูลต่อผู้ที่มีหน้าที่ตัดสินใจเพื่อพิจารณาว่า ควรจะเลือกปรับปรุง คงไว้ เผยแพร่ หรือทำอย่างไรต่อไปกับโครงการ การเลือกตัดสินใจในขั้นนี้จึงเป็นแบบการให้ประกาศนียบัตรหรือการยอมรับ(Program Certification Adoption)

5.6 รูปแบบการประเมินผลของโปรวัต โปรวัตได้ให้ความหมายของ การประเมินผลว่า เป็นกระบวนการที่ต้องหามาตรฐานของโครงการ ถ้าเกิดความขัดแย้งระหว่างการปฏิบัติกับมาตรฐานของโครงการ ควรมีโครงการต่อไปหรือไม่ และจะใช้ความขัดแย้งในการเปลี่ยนแปลงโครงการ อย่างไร ขั้นตอนในการประเมินผลตามรูปแบบนี้มีดังนี้

- 1) การออกแบบ เป็นการกำหนดวัตถุประสงค์กิจกรรมที่จะทำให้บรรลุวัตถุประสงค์
- 2) การติดตั้ง เป็นการเปรียบเทียบข้อขัดแย้งที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการปฏิบัติกับมาตรฐานของโครงการ เพื่อช่วยในการตัดสินใจปรับปรุงเปลี่ยนแปลง
- 3) กระบวนการ เป็นการปฏิบัติเพื่อให้วัตถุประสงค์บรรลุผล เป็นการเปรียบเทียบการปฏิบัติกับมาตรฐานเป็นระยะ ๆ เพื่อหาความขัดแย้ง
- 4) ผลผลิต เป็นการหาเพื่อแสดงว่า โครงการบรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่ ความขัดแย้งมีผลอย่างไรบ้าง
- 5) การเปรียบเทียบโครงการ เป็นการวิเคราะห์ด้านการลงทุน ถ้าไรของโครงการกับโครงการอื่น ๆ ที่สามารถเปรียบเทียบได้

5.7 รูปแบบประเมินผลของสตีเฟลบีม รูปแบบนี้มีการประเมินผล 4 ด้าน คือ

- 1) สภาพแวดล้อม เพื่อกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการ

2) ปัจจัยนำเข้า เพื่อประเมินความเหมาะสมของทรัพยากร ในโครงการที่จะช่วยให้วัตถุประสงค์บรรลุผลสำเร็จ

- 3) กระบวนการ เพื่อประเมินกระบวนการดำเนินงานตามแผนงานที่กำหนดไว้
- 4) ผลผลิต เพื่อประเมินว่าโครงการบรรลุวัตถุประสงค์ เพียงใด

ตาราง 1 การเปรียบเทียบข้อดี ข้อจำกัดของรูปแบบการประเมินผล

รูปแบบ	ข้อดี	ข้อจำกัด
1. ไทเลอร์	1.1 สะดวกต่อการประเมินผลว่า วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม ที่กำหนดนั้นบรรลุผลหรือไม่ 1.2 สะดวกสำหรับการวางแผน ประเมินผล 1.3 สามารถตรวจสอบความ สอดคล้องระหว่างการ กระทำกับวัตถุประสงค์	1.1 เน้นที่ผลมากกว่า กระบวนการ 1.2 ให้ความสนใจเฉพาะ วัตถุประสงค์
2. แฮมมอนด์	2.1 ส่งเสริมการใช้บุคลากรใน ท้องถิ่น ในการประเมินผล ตั้งแต่เริ่มแรก 2.2 พิจารณาการกระทำร่วม ระหว่างหลายตัวแปร 2.3 ข้อมูลย้อนกลับนำมาปรับปรุง และพัฒนาและเน้นการ ประเมินผลตนเอง 2.4 มีการกำหนดวัตถุประสงค์ เชิงพฤติกรรมไว้ 2.5 บุคลากรเกิดปัญหา ในการประเมินผล	2.1 ยุ่งยากต่อการกำหนด ตัวแปรที่เกี่ยวข้อง เป็นตัวเลข 2.2 ยุ่งยาก เสียเวลา ในการกำหนดค่า 2.3 จำกัดรูปแบบการ ประเมินผล 2.4 ไม่สนใจข้อมูลที่ใช้ ตัดสินใจ

AC No. 5399
 DATE RECEIVED
 CALL No.

๖
 647-09072
 20/11/11

รูปแบบ	ข้อดี	ข้อจำกัด
3. สคริปเฟวน	<p>3.1 แยกการประเมินผลระหว่างโครงการและการประเมินผลสรุปออกจากกัน</p> <p>3.2 มุ่งวัดคุณค่าโดยตรง</p> <p>3.3 นำไปใช้ได้สาระประกอบหลายชนิด</p> <p>3.4 วิเคราะห์ทั้งจุดมุ่งหมายและวิถีทางไปสู่จุดมุ่งหมาย</p> <p>3.5 จำแนกการประเมินผลไว้ชัดเจน</p>	<p>3.1 เปรียบเทียบการกระทำบนพื้นฐานของเกณฑ์ที่ต่างกันก่อให้เกิดปัญหา</p> <p>3.2 ขาดวิธีการที่เที่ยงตรงในการตัดสินใจ</p> <p>3.3 มีความซับซ้อนในการประเมินผล</p>
4. สเตก	<p>4.1 ใช้วิธีการกระทำกับข้อมูลอย่างมีระบบ ทั้งที่เป็นข้อมูลการพรรณนาและการตัดสินใจ</p> <p>4.2 ใช้มาตรฐานที่ชัดเจนแน่นอน</p> <p>4.3 สามารถนำไปใช้ได้ทั่วไป</p>	<p>4.1 รูปแบบการประเมินผลมีความเหลื่อมล้ำไม่ชัดเจน</p> <p>4.2 การรวบรวมข้อมูลยังไม่เหมาะสมเพียงพอ</p>
5. อัลคิน	<p>5.1 มีหน่วยบริการข้อมูลแก่ผู้ตัดสินใจ</p> <p>5.2 สามารถประเมินผลได้ทุกขั้นตอน</p>	<p>5.1 บทบาทของการตัดสินใจยังไม่ชัดเจน</p> <p>5.2 กระบวนการตัดสินใจไม่สมบูรณ์</p> <p>5.3 สิ้นเปลือง ยุ่งยากซับซ้อน</p> <p>5.4 กิจกรรมบางอย่างไม่สามารถประเมินผลได้</p>

รูปแบบ	ข้อดี	ข้อจำกัด
6. โพรวัส	<p>6.1 มีการติดต่อระหว่างคณะทำงานกับผู้ประเมินผลอย่างต่อเนื่องผ่านข้อมูลย้อนกลับ</p> <p>6.2 ใช้ข้อมูลปรับปรุงโครงการได้ทุกระยะ</p> <p>6.3 ชี้แนะทางเลือกในการปรับปรุงวัตถุประสงค์</p> <p>6.4 มีการตั้งมาตรฐานไว้อย่างเปิดเผย</p>	<p>6.1 เสียเวลาในการประเมินผล</p> <p>6.2 ขาดวิธีการที่ดีพอในการประเมินผล</p> <p>6.3 ใช้ผู้เชี่ยวชาญและคณะทำงานจำนวนมาก</p> <p>6.4 การประเมินผลต้องทำทั้งระบบไม่สามารถทำเพียงบางส่วนได้</p>
7. สดฟฟิลด์บีม	<p>7.1 มีหน่วยบริการให้ข้อมูลกับผู้ตัดสินใจ</p> <p>7.2 ช่วยให้ได้ข้อมูลในการปรับปรุง</p> <p>7.3 การประเมินผลเกี่ยวข้องกับทุกขั้นตอน</p> <p>7.4 มีการประเมินทั้งระบบ</p>	<p>7.1 ยุ่งยาก ซับซ้อนสิ้นเปลือง</p>

จากรูปแบบที่กล่าวมาข้างต้น งานวิจัยฉบับนี้ใช้รูปแบบของไทเลอร์

6. ความหมายของการประเมินผลการฝึกอบรม

ได้มีผู้ให้ความหมายของการประเมินผลการศึกษาหลายคนด้วยกัน เช่น สุปราณี ศรีฉัตรเกษิมข (2524 : 104) ได้ให้ความหมายของการประเมินผลการศึกษาว่า เป็นความพยายามที่จะจัดการดำเนินการฝึกอบรมว่าเป็นไปตามจุดประสงค์ที่ตั้งไว้หรือไม่

วัตสัน (Watson, 1979 : 263-264) ได้ให้ความหมายไว้ว่า คือ การประเมินคุณค่า ในรูปของต้นทุนทั้งสิ้นและกำไรทั้งสิ้นในการฝึกอบรม ซึ่งหมายรวมถึงการประเมินผลการ ผลิตในแง่ของปริมาณและคุณภาพหรือพัฒนาการในทางสมอง การตัดสินใจทักษะใน การแก้ ปัญหาและความสามารถในการทำงานร่วมกับบุคคลอื่น

ส่วนคณีย์ บุณนาค (2520 : 179-180) ได้กล่าวถึง ความหมายของการประเมินผล การฝึกอบรมว่า เป็นการเปรียบเทียบความรู้สึก (Reaction) ของผู้เข้ารับการอบรมต่อ โครงการฝึกอบรมวิชาการและผู้ฝึกอบรมกับแนวที่เราต้องการให้รู้สึกเปรียบเทียบสิ่งที่ผู้เข้ารับ การอบรมได้เรียนรู้กับสิ่งที่เราต้องการให้ผู้นั้นได้รับ และเข้าใจเปรียบเทียบระหว่างการ เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในการทำงานภายหลังการฝึกอบรมกับแนวที่เราประสงค์จะให้ เปลี่ยนแปลง และสุดท้ายเป็นการเปรียบเทียบระหว่างผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นในการทำงาน จริง ๆ กับเป้าหมายที่เราตั้งไว้

นอกจากนี้ กอร์ป (Korp, 1956 : 378) ได้ให้ความหมายว่าเป็นการค้นหาลักษณะมี ระบบ โดยมุ่งที่จะพิจารณาว่าการฝึกอบรมนั้น ได้ดำเนินไปตามครรลองของวัตถุประสงค์ที่ ตั้งไว้ในอัตราและค่าใช้จ่ายที่ เหมาะสมหรือไม่

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า จากความหมายของการประเมินผลการฝึกอบรม พอสรุปได้ ว่า การประเมินผลการฝึกอบรม คือ ความพยายามที่จะจัดว่าการดำเนินการฝึกอบรมนั้น ๆ ได้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลเพียงใด โดยอาศัยวิธีการ อย่างเป็น ระบบ เพื่อที่จะประเมินคุณค่าหรือตราค่าการฝึกอบรมที่ได้กระทำไปโดย การพิจารณาจากปฏิกิริยาของผู้เข้ารับการฝึกอบรมที่มีต่อ โครงการฝึกอบรมวิชาการและการ ปฏิบัติการเรียนรู้ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในการงาน และผลโดยส่วนรวมที่ตกแก่องค์กร

7. ประเภทของการประเมินผลการฝึกอบรม

ได้มีผู้กล่าวถึงประเภทของการประเมินผลการฝึกอบรมไว้มากมาย เช่น เสาวลักษณ์ สิงห์โกวิท (2532 : 263 อ้างจาก Korp, 1956 : 378-391) ได้ จำแนกการประเมินผลการฝึกอบรมเป็น 3 ประเภทคือ

1) การประเมินผลการฝึกอบรมในระดับห้องฝึกอบรม (Training-room Level) เป็นการประเมินการบริหารการฝึกอบรมโดยทั่ว ๆ ไป เป็นต้นว่า ความรู้ ความชำนาญ ทักษะ คติ ความสนใจ การเข้ามามีส่วนร่วมในการฝึกอบรม การยอมรับการฝึกอบรมในครั้ง นั้น ๆ หลักสูตร โครงการฝึกอบรม วิทยากร ตลอดจนการอำนวยความสะดวกในด้านต่าง ๆ

2) การประเมินผลผู้เข้ารับการฝึกอบรมหลังจากได้รับการฝึกอบรมแล้ว และกลับ เข้าสู่งาน เพื่อดูการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับ พฤติกรรมการทำงาน ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับการนำ ความรู้ที่ได้รับจากการฝึกอบรมมาปรับใช้ในการทำงานทั้งด้านทัศนคติและพฤติกรรม ระยะ เวลาของการคงอยู่ของการเปลี่ยนแปลงนั้น การเปลี่ยนแปลงนั้นเป็นไปในทางบวกหรือ ปรับปรุงประสิทธิภาพการทำงาน ผลผลิตและความพอใจของพนักงานหรือไม่ ความ เปลี่ยนแปลงนั้น ๆ ตอบสนองต่อวัตถุประสงค์ขององค์การหรือไม่

3) การประเมินผลที่ตกแก่องค์การ ซึ่งเป็นการพิจารณาว่า การฝึกอบรมนั้น ๆ นำความสำเร็จมาสู่องค์การ โดยส่วนรวมหรือไม่ เช่น การพิจารณาในแง่ของการปรับปรุงใน การบังคับบัญชาและการจัดการ การปรับปรุงการประสานงานระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ การปรับปรุงผลิตภาพและขวัญกำลังใจ การปรับปรุงการสื่อสารความ ทั้งแนวตั้งและ แนวนอน ความพอใจที่เพิ่ม

ส่วน เคิร์คแพทริก (Kirkpatrick, 1967 : 87-112) ได้แบ่งการประเมินผล การฝึกอบรมออกเป็น 4 ประเภทคือ

1) การประเมินผลปฏิกิริยา ซึ่งเป็นการประเมินว่าผู้เข้ารับการฝึกอบรมนิยม ชมชอบโครงการฝึกอบรมนั้น ๆ เพียงไร

2) การประเมินผลความรู้ซึ่งเป็นการประเมินว่าผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้เรียนรู้ หลักการ ข้อเท็จจริงและเทคนิค วิธีอะไรไปบ้าง

3) การประเมินผลพฤติกรรม ซึ่งเป็นการประเมินพฤติกรรมในการทำงานของ ผู้เข้ารับการฝึกอบรมหลังจากจบการฝึกอบรมไปแล้ว

4) การประเมินผลผลลัพธ์รวม ซึ่งเป็นการประเมินผลลัพธ์ที่ได้จากการฝึกอบรมที่ ตกอยู่กับองค์การในรูปที่สามารถวัด และแสดงให้เห็นโดยชัดได้ เช่น ต้นทุนที่ลดลง ปริมาณ และคุณภาพเพิ่มมากขึ้น เป็นต้น

จากที่กล่าวมาประเภทของการประเมินผลการฝึกอบรม การวิจัยนี้ได้นำเอาการประเมินผลพฤติกรรมหลังการฝึกอบรมไปแล้วเป็นแนวทาง

8. ความสำคัญของการฝึกอบรมกลุ่มสตรี

การฝึกอบรมเป็นเครื่องมือสำคัญในการสอนให้ประชาชนได้เรียนรู้และเข้าใจถึงหลักการและวิธีการปฏิบัติงานที่ถูกต้องทันสมัยและเหมาะสม อันจะเพิ่มสมรรถภาพ การปฏิบัติงานให้ได้ผลสูงขึ้น ทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ ดังนั้นการฝึกอบรมจึงเป็นกระบวนการเพิ่มพูนความรู้ ความสามารถของกลุ่มสตรีเช่นเดียวกัน และเพื่อให้กลุ่มสตรีสามารถทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งในสภาพการณ์ปัจจุบันและอนาคต จึงต้องมุ่งพัฒนากลุ่มสตรีในด้านความรู้ ความสามารถ ทักษะ และทัศนคติ เพื่อให้สตรีมีความสามารถช่วยเหลือตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ สำหรับระยะเวลาที่ทำให้กลุ่มสตรีเกิดการเรียนรู้และพัฒนาอย่างแท้จริงนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของเนื้อหา นั้น ๆ

สำหรับความเป็นมาและวิธีการฝึกอบรม รวมทั้งการฝึกอบรมกลุ่มสตรีได้มีผู้ให้สาระสำคัญไว้ดังนี้

วิเชียร ชิวพิมาย (2529 : 4) กล่าวว่า การพัฒนาประชาชน โดยวิธีการฝึกอบรม มีมาแล้วตั้งแต่สมัยโบราณกาล แต่เริ่มจะมีบทบาทที่สำคัญและเด่นชัดเมื่อประมาณหลังปี พ.ศ. 2483 ซึ่งเป็นช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่เทคโนโลยีได้พัฒนาและเจริญรุดหน้าอย่างรวดเร็ว ดังนั้น องค์การต่าง ๆ จึงจำเป็นต้องพัฒนาสมาชิกให้ทันต่อความเจริญด้านต่าง ๆ ทั้งทางด้านความรู้ ความสามารถ ทักษะ และทัศนคติ การฝึกอบรมเป็นกิจกรรมที่มุ่งเพิ่มพูนประสิทธิภาพการทำงานให้กับหมู่บ้านในชนบท รวมทั้งการเปลี่ยนบุคลิกภาพและพฤติกรรม การปฏิบัติงานของประชาชนด้วย ฉะนั้น ในการดำเนินการจัดกิจกรรมการฝึกอบรม จึงมีสาระสำคัญอยู่ 2 ประการ คือ 1) ดำเนินการจัดฝึกอบรมโดยยึดเป้าหมายวัตถุประสงค์ และสนองจุดมุ่งหมายของประชาชนหรือกลุ่มเป็นประการสำคัญ เป็นการสนองตอบต่อ ส่วนรวมเป็นเกณฑ์ 2) ดำเนินการจัดฝึกอบรมโดยยึดเป้าหมาย วัตถุประสงค์ และสนองจุดมุ่งหมายส่วนบุคคลเป็นประการสำคัญ ลักษณะเช่นนี้ เป็นการสนองตอบต่อความต้องการของสมาชิกแต่ละคนในกลุ่มเป็นเกณฑ์

สำหรับรจน์ โสคติริ (2521 : 16) ได้กล่าวถึงสาระสำคัญไว้ว่า ในชนบทของประเทศไทย บทบาทของสตรีแม่บ้านส่วนใหญ่ในสังคมมักจะอยู่ภายในครอบครัว ได้แก่ ดูแลงานบ้านให้ดำเนินไปอย่างเรียบร้อย ควบคุมค่าใช้จ่ายในบ้าน อบรมบุตรธิดา ช่วยเหลือสามีทำงานในไร่นาเพื่อการเลี้ยงชีพ และร่วมตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ เกี่ยวกับการทำธุรกิจการเกษตร แต่สตรียังขาดความรู้ มีการศึกษาค่ำ เนื่องจากความยากจนขาดทุนทรัพย์ที่จะส่งเสริมให้ได้เรียนสูง ประกอบกับลักษณะของ สังคม ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมของชาวชนบท ถือว่าสตรีไม่จำเป็นต้องมีการศึกษาสูง เพียงแต่เตรียมตัวเป็นแม่บ้านในอนาคตเท่านั้น หลังจากนั้นก็จะช่วยหัวหน้าครอบครัว คือ ช่วยทำงานบ้าน ทำไร่ ทำนา ซึ่งคิดว่าไม่ต้องใช้ความรู้สูง เนื่องจากขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมานี้เอง มีส่วนทำให้สตรีส่วนใหญ่ในชนบทต้องอยู่ภายในบ้าน ไม่มีโอกาสได้คุ้นเคยกับบุคคลภายนอก จึงทำให้มีประสบการณ์ มีความสนใจ และความรู้ด้านต่าง ๆ น้อย ทั้ง ๆ ที่สตรีเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาครอบครัวและสังคม

นอกจากนี้กรมการพัฒนาชุมชน (2528 : 1) ได้ดำเนินการพัฒนาสตรีในชนบท ให้มีความรู้ความชำนาญในด้านคหกรรมศาสตร์และวิชาชีพเพื่อนำความรู้มาใช้ในครอบครัว และประกอบอาชีพได้โดยให้ดำเนินงานในรูปกลุ่ม การดำเนินงานโครงการพัฒนาสตรีได้เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2505 โดยเริ่มดำเนินงานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคใต้ ปัจจุบันมีจังหวัด ที่โครงการพัฒนาสตรีเข้าถึงทั้ง 73 จังหวัด

เดือนเพ็ญ สังฆะฤกษ์ (2520 : 1) กล่าวว่า การส่งเสริมด้านความรู้ คหกรรมศาสตร์แก่กลุ่มสตรี กลุ่มแม่บ้าน แบ่งออกเป็น 5 สาขา ได้แก่ 1) อาหารและโภชนาการแนะนำให้ผู้รู้จักคุณค่าของอาหาร และให้ฝึกหัดประกอบอาหารให้ถูกต้องตามหลักโภชนาการเพื่อรักษา คุณค่าของอาหารและแนะนำวิธีเก็บถนอมอาหาร ไว้รับประทานในฤดูกาลที่ขาดแคลน โดยส่งเสริมวิธีทำง่าย ๆ และใช้วัสดุสิ่งของ พืชผลในหมู่บ้านนั้น นอกจากนั้นได้ดัดแปลงวิธีประกอบอาหารพื้นเมืองให้ดีขึ้น โดยทำให้สุกและ ถูกอนามัย 2) การเย็บปักถักร้อย การตัดเย็บเสื้อผ้าสตรีและเด็กแบบต่าง ๆ และวิธีซ่อมแซมดัดแปลงเครื่องนุ่งห่มที่ชำรุดให้ใช้ได้ดี 3) การประดิษฐ์ เครื่องใช้จากเศษวัสดุและสิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ในท้องถิ่น เช่น ฝึกหัดให้ทำ กระเป๋าถือสตรี ทำที่วางแก้ว การประดิษฐ์ดอกไม้แห้ง ดอกไม้สด เป็นต้น 4) การจัดระเบียบในครอบครัวเช่น การจัดรายรับ รายจ่ายในครอบครัว การวางแผนครอบครัว เป็นต้น

5) การอนามัยในครอบครัว เช่น การเลี้ยง และอบรมเด็กวัยต่าง ๆ การรักษาความสะอาดร่างกาย เครื่องใช้และบ้านเรือน เป็นต้น

กองการวิจัยและประเมินผล กรมพัฒนาชุมชน (2529 : 2) ได้รายงานการดำเนินงานพัฒนาสตรีในระยะที่ผ่านมาว่า กรมพัฒนาชุมชน ได้เริ่มดำเนินการพัฒนาสตรีมาตั้งแต่ พ.ศ. 2525 เป็นแผน 5 ปี กล่าวคือ ระยะแรก (2505 - 2509) เน้นในเรื่องคหกรรมศาสตร์ เพื่อให้มีการปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ของครอบครัวให้ดีขึ้น โดยฝึกอบรมให้ความรู้ในเรื่องอาหารโภชนาการ การปรับปรุงบ้านเรือน การตัดเย็บเสื้อผ้า การพัฒนาครอบครัว มารดาทารก การสังคมสงเคราะห์ และ อุตสาหกรรมในครัวเรือน ระยะที่ 2 (2510 - 2514) เน้นเรื่องผู้นำสตรี ให้ความรู้ในการพัฒนาผู้นำและการจัดตั้งกลุ่ม เพื่อนำไปขยายแล้วถ่ายทอดความรู้ตามแผนระยะแรกให้แพร่หลายยิ่งขึ้น ระยะที่ 3 (2515 - 2519) อยู่ในระยะของการขยายการจัดตั้งกลุ่มและฝึกอบรมขั้นพื้นฐานทางด้านคหกรรมศาสตร์ตามแผนระยะที่ 1 และ 2 โดยสอดแทรก ความรู้เรื่องการวางแผนครอบครัว และฝึกวิชาชีพระยะสั้นแก่กลุ่มที่ขยายการจัดตั้งตามระยะที่ 2 ระยะที่ 4 (2520 - 2524) นับตั้งแต่องค์การสหประชาชาติได้กำหนดให้มีปีสตรีสากล (International Women's Year) ขึ้นในปี พ.ศ. 2518 ได้มีการกระตุ้นและช่วยเร่งเร้าให้ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก ให้ความสนใจยอมรับ และเห็นความสำคัญในการพัฒนาความสามารถของสตรี ส่งเสริมคุณภาพชีวิตทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม เพื่อให้มีส่วนช่วยในการพัฒนาประเทศ กรมพัฒนาชุมชนจึงเริ่มสนับสนุนส่งเสริมการฝึกอบรมวิชาชีพเพิ่มพูนรายได้ระยะสั้นระยะยาว จัดตั้งองค์กรสตรีในท้องถิ่น จัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต การตลาด และการบริหารชุมชน สตรีจึงเริ่มมีบทบาทมากขึ้น ระยะที่ 5 (2525 - 2529) ได้มีการประเมินผลการพัฒนาสตรีระยะที่ 1-4 เพื่อปรับปรุงให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการทางด้านเศรษฐกิจเน้นหนักเกี่ยวกับการพัฒนาองค์กรสตรีต่อเนื่องจากระยะที่ 5 และมุ่งเน้นให้สตรีมีส่วนร่วมในการคิดการตัดสินใจ การปฏิบัติ และการรับผิดชอบกิจกรรมด้วยตนเอง

สำหรับกรมส่งเสริมการเกษตร (2520 : 2) ได้ดำเนินการฝึกอบรมแม่บ้านเกษตรกร โดยได้ส่งเสริมให้แม่บ้านรู้จักการรวมตัวกันเป็นกลุ่ม ในปี พ.ศ. 2518 และได้กำหนดวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรไว้ เพื่อให้แม่บ้านเกษตรกรได้ตระหนักคือ 1) ความสำคัญและบทบาทที่ควรมีต่อครอบครัวและสังคมเกษตรกร อันจะก่อให้เกิดการผลักดันให้เกษตรกรมีผลิตผลทางการเกษตรที่มีประสิทธิภาพสูงขึ้น 2) การรวมตัว

ในด้านความคิด กำลังกาย กำลังทรัพย์ และจิตใจ เพื่อปรับปรุงยกระดับฐานะเกษตรกรให้ดีขึ้น 3) การมีความรู้ความสามารถด้านเคหกิจเกษตร เพื่อใช้ปรับปรุงความเป็นอยู่ของครอบครัวและอาชีพ 4) การเป็นแหล่งบริการรับข่าวสารด้านเคหกิจเกษตรจากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมเคหกิจเกษตรได้อย่างรวดเร็ว และประหยัดงบประมาณ 5) การแก้ไขปัญหาสังคมส่วนรวมโดยปรับตัวให้เข้ากับเศรษฐกิจสังคมที่เปลี่ยนไปอย่างรวดเร็วเป็นผลให้มีความรักถิ่นและรักอาชีพเกษตรเพิ่มขึ้น

นอกจากนี้กรมส่งเสริมการเกษตร (2503 : 1) ได้แบ่งการดำเนินงานเคหกิจเกษตรต่อกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรเป็น 2 ประเภทใหญ่ คือ 1) ด้านพัฒนาอาชีพ เพื่อเพิ่มรายได้ โดยให้ความรู้เกี่ยวกับการเกษตร การถนอมและแปรรูปผลผลิตเกษตรงานอุตสาหกรรม สิ่งประดิษฐ์และงานอุตสาหกรรมในครอบครัว 2) ด้านพัฒนาครอบครัว เพื่อปรับปรุงคุณภาพชีวิต ครอบครัวเกษตรกร โดยให้ความรู้เกี่ยวกับอาหารโภชนาการ การปลูกพืชผักสวนครัว การปรับปรุงบ้านเรือน การใช้แรงงาน การอนามัยครอบครัว การบริหารอาหาร การถนอมอาหารในครอบครัว การประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องที่นำมาประกอบการศึกษาวิจัยครั้งนี้

1. ทฤษฎีกระบวนการรับของใหม่ (Process of Adoption)

โรเจอร์ (Roger, 1964 : 172 - 182) ได้กล่าวว่า ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ยอมรับของใหม่นั้นเป็นปัจจัยที่เกี่ยวกับลักษณะส่วนตัว (Personal Characteristics) ซึ่งประกอบด้วยระดับอายุของบุคคล (Age) สถานภาพทางสังคม (Social Status) ฐานะทางเศรษฐกิจ (Financial Position) ซึ่งรวมไปถึงรายได้ ความสามารถเฉพาะอย่าง (Specialization) ซึ่งรวมถึงระดับการศึกษา (Educational Level) และความสามารถทางด้านจิตใจ (Mental Ability) การที่บุคคลจะตัดสินใจยอมรับของใหม่นั้นมีหลักเกณฑ์ซึ่งประกอบด้วย 5 ขั้นตอนคือ

1) ขั้นตอนการรับรู้ (Awareness Stage) เป็นขั้นที่บุคคลรู้หรือตระหนักถึงการมีของใหม่ แต่ยังไม่ทราบข้อมูลในด้านข้อมูลเกี่ยวกับสิ่งเหล่านั้น จึงเพียงรับรู้ว่ามีของใหม่อยู่ แต่ยังไม่สามารถแสวงหาข่าวสารเพิ่มเติมเกี่ยวกับของใหม่ชนิดนั้น ๆ

- 2) ขั้นตอนความสนใจ (Interest Stage) เป็นขั้นตอนของบุคคลเพิ่มความสนใจเกี่ยวกับของใหม่ ๆ ชนิดนั้น ๆ เพิ่มมากขึ้นและเสาะแสวงหาความรู้เพิ่มเติม
- 3) ขั้นตอนซั่งใจ (Evaluation Stage) เป็นขั้นตอนของบุคคลคิดทบทวนและไตร่ตรองถึงผลดีผลเสียของใหม่ภายในใจก่อนที่จะตัดสินใจยอมรับหรือไม่ยอมรับของใหม่
- 4) ขั้นตอนการทดลองเสี่ยงทำดู (Trial Stage) เป็นขั้นตอนที่บุคคลนำของใหม่ไปปฏิบัติในระดับย่อย ๆ เพื่อเป็นการทดลองดูผลก่อนจะตัดสินใจยอมรับเต็มที่ต่อไป
- 5) ขั้นตอนการยอมรับ (Acceptation Stage) เป็นขั้นตอนที่บุคคลตกลงใจนำเอาของใหม่ไปปฏิบัติอย่างเต็มที่

2. ความรู้ เจตคติ และการปฏิบัติ

การศึกษาในเรื่องของความรู้ เจตคติ และการปฏิบัติ นั้น สอดคล้องกับแนวคิดหนึ่งซึ่งให้ความสำคัญกับตัวแปร 3 ตัว คือ ความรู้ (Knowledge) เจตคติ (Attitude) และการปฏิบัติ (Practice) ซึ่งมีใช้ทฤษฎีเป็นเพียงแนวทางเพื่อการวิจัยสนามเท่านั้น (KAP Survey) ซึ่งเริ่มนิยมศึกษา ปี ค.ศ.1950 มาแล้ว ซึ่งแนวคิดนี้ใช้วัดความสำเร็จในการพัฒนาประชาชน การดำเนินโครงการใหม่ ๆ และการจัดของงบประมาณอีกด้วย

(สุรพงษ์ โสภนะเสถียร, 2533 : 118 - 125) ได้จำแนกผลกระทบที่เกิดขึ้นกับบุคคลดังนี้

- ความรู้ (Knowledge or Cognition)
- เจตคติ (Attitude or Affection)
- การปฏิบัติ (Practice or Behavior)

1) ความรู้

ความรู้ หมายถึง ความรู้เกี่ยวกับข้อเท็จจริง กฎเกณฑ์และโครงสร้างที่เกิดขึ้นจากการศึกษาค้นคว้าหรือเป็นความรู้เกี่ยวกับสถานที่ สิ่งของหรือบุคคลซึ่งได้จากการสังเกต ประสพการณ์ หรือจากรายงาน การรับรู้ข้อเท็จจริงเหล่านี้ต้องชัดเจนและต้องอาศัยเวลา

ประภาเพ็ญ สุวรรณ (2525 : 13) กล่าวว่า ความรู้เป็นพฤติกรรมขั้นต้นซึ่งผู้เรียนเพียงแต่จำแนกได้ อาจโดยการฝึกหรือโดยการมองเห็น ได้ยิน จำได้ ความรู้ขั้นนี้ ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับคำจำกัดความ ความหมาย ข้อเท็จจริง ทฤษฎี กฎ โครงสร้าง และวิธีแก้ปัญหา เป็นต้น

ดังนั้น ความรู้จึงเป็นการรับรู้เบื้องต้น บุคคลส่วนมากจะได้รับประสบการณ์จากการเรียนรู้ การตอบสนองต่อสิ่งเร้าแล้วจะจัดเป็น โครงสร้างของความรู้ที่ผสมผสานระหว่าง ความจำกับสภาพจิตใจ ความรู้ในที่นี้พอสรุปได้ว่าเป็นความสามารถทางพุทธิปัญญา (Cognitive Domain) ซึ่งประกอบด้วยข้อเท็จจริง กฎเกณฑ์และรายละเอียดที่มนุษย์ประสาท และรวบรวมไว้ 6 ชั้น เรียงพฤติกรรมที่ง่ายไปหายาก (Bloom, 1987 : 201)

- 1.1) ความรู้ (ความจำในสิ่งที่เคยมีประสบการณ์มาก่อน)
- 1.2) ความเข้าใจ (เข้าใจความหมายของสิ่งนั้น)
- 1.3) การนำไปใช้ (การนำสาระสำคัญต่าง ๆ ไปใช้ในสถานการณ์จริง ๆ)
- 1.4) การวิเคราะห์ (การแยกเรื่องราวออกเป็นส่วนย่อย ๆ)
- 1.5) การสังเคราะห์ (การรวมส่วนประกอบต่าง ๆ เข้าด้วยกัน)
- 1.6) การประเมินผล (การตัดสินใจคุณค่าในสิ่งที่กำหนดความมุ่งหมายได้โดยการใช้เกณฑ์ที่แน่นอน)

ดังนั้น ความรู้ด้าน โภชนาการเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญอย่างยิ่งที่จะทำให้ปัจจัยพื้นฐานทางด้านอาหารของประชาชนดีขึ้น ปัจจุบันทั้งภาครัฐบาล เอกชนและองค์กรต่าง ๆ ได้เล็งเห็นความสำคัญด้าน โภชนาการมากขึ้นและได้เร่งรัดพัฒนาให้ประชาชนมีความรู้ด้าน โภชนาการกว้างขวางยิ่งขึ้น แต่เนื่องจากเพิ่งเริ่มพัฒนาอย่างจริงจังในช่วงแผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ระยะที่ 5 (2525 - 2529) และระยะที่ 6 (2530 - 2534) เป็นต้นมา การกระจายความรู้ด้าน โภชนาการไปสู่ชนบทยังไม่ทั่วถึง จึงทำให้ประชาชนที่อยู่ห่างไกล ในชนบทได้รับความรู้ด้าน โภชนาการน้อยมาก ดังนั้นประชาชนก็ยังประสบกับปัญหาเกี่ยวกับด้าน โภชนาการจึงเห็นสมควร จะช่วยกันรณรงค์ความรู้ด้าน โภชนาการให้กระจายและ กว้างขวางยิ่งขึ้น เพื่อประชาชนจะได้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น อันเป็นผลทำให้การพัฒนาสังคม และเศรษฐกิจโดยส่วนรวมของหมู่บ้านและประเทศดีไปด้วย

ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำเอาความรู้ด้าน หลักการจัดการบริการอาหารและ ธุรกิจการจัดร้านอาหาร เป็นตัวแปรตาม และทำการจัดระดับความรู้ด้วยแบบทดสอบวัด ความรู้ หลักการจัดการบริการอาหารและธุรกิจการจัดร้านอาหาร

2) เจตคติ

เจตคติเป็นความเชื่อและความรู้สึกเชิงประมาณการณ์ของบุคคลที่มีต่อสิ่งต่าง ๆ ซึ่งผ่านเข้ามาในประสบการณ์ของบุคคล ความรู้สึกเชิงประมาณการณ์นี้เป็นได้จากทางบวกถึง

ลบ ทำให้บุคคลพร้อมที่จะแสดงออกตอบโต้ต่อสิ่งต่าง ๆ (พิศมัย วิบูลย์สวัสดิ์, 2518 : 81) เจตคติสามารถเป็นดัชนี (Index) ว่า บุคคลนั้นรู้สึกอย่างไรกับคนรอบข้าง วัตถุ หรือสิ่งแวดล้อม โดยเจตคตินั้นมีรากฐานมาจากความเชื่อที่อาจจะสื่อถึงพฤติกรรมในอนาคตได้ เจตคติจึงเป็นเพียงความพร้อมที่จะตอบสนองต่อสิ่งเร้า และเจตคติเป็นพรหมแดนเชื่อมโยงระหว่างความรู้กับพฤติกรรมปฏิบัติ จึงแสดงให้เห็นว่าเจตคติจะเป็นเพียงความรู้สึก

เจตคติเป็นความรู้สึกนึกคิดของผู้จัดอาหารที่มีต่อเรื่องอาหารและมีความสำคัญไม่น้อยไปกว่าทรัพยากรบุคคลประเภทความรู้ จึงจำเป็นต้องใช้ควบคู่กันไป คือ แม้จะรู้ว่าอาหารที่มีความจำเป็นต่อร่างกายมีอะไรบ้าง และได้จากอาหารชนิดใด แต่ถ้าเลือกกินเฉพาะที่ชอบ เช่น ไม่กินผลไม้ ซึ่งแสดงว่ามีเจตคติไม่ถูกต้องในเรื่องอาหาร คนประเภทนี้เมื่อจัดอาหารให้ครอบครัวก็จะหลีกเลี่ยงไม่เสิร์ฟผลไม้เป็นอาหารประจำวัน คนในครอบครัวก็จะไม่ได้กินอาหารครบทุกหมู่สม่ำเสมอ ถ้าเป็นอยู่เช่นนี้นาน ๆ ก็จะเป็นช่องทางให้เกิดโรคนิ่ว ไช้เจ็บ ดังนั้น ครอบครัวที่มีผู้จัดอาหารมีความรู้ทางโภชนาการและมีเจตคติที่ดีในเรื่องอาหาร จะให้ความสำคัญกับอาหารจึงเอาใจใส่และพยายามเลือกจัดอาหารที่มีประโยชน์ได้สัดส่วนพอเพียงกับความต้องการของร่างกายสำหรับคนในครอบครัว และจะปฏิบัติเช่นนี้เป็นประจำ ทำให้คนในครอบครัวเกิดความรู้สึกที่ดีในเรื่องอาหารการกินและมีร่างกายแข็งแรง ฉะนั้นเศรษฐกิจของประเทศจะก้าวหน้า ถ้าความรู้และเจตคติของแม่บ้านส่วนใหญ่ก้าวหน้า เพราะแม่บ้านมีความสำคัญในการผลิตของชุมชนชนบท คือ การเกษตร จากการศึกษาวิจัยของ อาบ นะคะจัต (2518 : 1-16) เรื่องบทบาทแม่บ้านในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมไทย พบว่า แม่บ้านในครอบครัวเกษตรจำนวนมาก มีบทบาทสำคัญมากในการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมไทย ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของกานดา พรหมเกียรติ (2521 : 43) เรื่อง บทบาทสตรีทางการเกษตร โดยศึกษาเปรียบเทียบเฉพาะกรณีแม่บ้านในเขตชลประทานแม่กลองใหญ่ จังหวัดนครปฐม กลุ่มที่ 2 และจังหวัดชลบุรี กลุ่มที่ 3 พบว่า แม่บ้านมีความสำคัญในการผลิต โดยเฉพาะการเพาะปลูกพืชหมุนเวียน การมีส่วนในการซื้อ การจ้างงาน และอื่น ๆ ร่วมกับพ่อบ้าน นั้นแสดงว่า แม่บ้านมีอิทธิพลต่อการผลิตของชุมชน กล่าวโดยสรุป สตรีมีบทบาทต่อการเปลี่ยนแปลงสังคมจากการได้รับความรู้ และประสบการณ์ของสตรี ทำให้สตรีมีบทบาทต่อการเปลี่ยนแปลงไปในการที่ดี มีประโยชน์ต่อสังคมเมืองและชนบทเป็นอย่างยิ่ง

จากการศึกษาเอกสารเกี่ยวข้อง เจตคติ พบว่า เจตคติ เป็นความรู้สึกรู้สึกนึกคิดของผู้จัดอาหาร ที่มีต่อเรื่องอาหารและสิ่งต่าง ๆ และมีแนวโน้มว่าจะมีพฤติกรรมต่อสิ่งนั้นหรือปฏิบัติต่อสิ่งนั้น ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำเอาเจตคติมาเป็นตัวแปรตามตัวหนึ่งและได้สร้างแบบวัดเจตคติของสตรีที่เข้ารับการฝึกอบรมอาหารและการจัดบริการอาหาร โดยใช้มาตราแบบประมาณค่า

3) การปฏิบัติ

การปฏิบัติ หมายถึง พฤติกรรมหรือกิจกรรมทุกประเภทที่มนุษย์กระทำ ไม่ว่าจะสังเกตได้หรือไม่ก็ตาม พฤติกรรมที่แสดงออกมาทางปฏิบัติที่เราสังเกตได้ เช่น แม่บ้านสามารถทำอาหารหรือปฏิบัติอาหารได้ถูกต้องตามขั้นตอนที่แจ้งไว้ในสูตรอาหาร โดยที่อาหารนั้นไม่ผิดรูป สี กลิ่น รส

ผู้มีทักษะหรือความชำนาญจะช่วยให้การจัดอาหารเป็นไปอย่างรวดเร็ว โดยไม่ผิดพลาดและปัญหาการจัดอาหารสำหรับครอบครัวจะเกิดขึ้นน้อยที่สุด เพราะเขารู้ว่างานนี้มีลำดับขั้นตอนอย่างไร แต่ละขั้นควรทำอย่างไร ปัญหาที่เกิดขึ้นมีอะไร ทำให้มองเห็นช่องทางที่จะหลีกเลี่ยงปัญหาเหล่านั้นได้ การจัดอาหารของครอบครัวก็จะเป็นไปอย่างถูกต้อง และบรรลุเป้าประสงค์ พฤติกรรมตอบสนองต่อความต้องการหรือจุดมุ่งหมายแล้ว พฤติกรรมก็สิ้นสุดลง มนุษย์ก็อยู่ในภาวะสมดุลย์ (Homeostasis)

แม้ว่าการปฏิบัติหรือพฤติกรรมบางอย่างเกิดขึ้นได้ตามลำพังโดยมิได้มีพื้นฐานของพฤติกรรมนั้นมาก่อน แต่พฤติกรรมนั้นในแง่ภาพรวมของสังคมก็มักเสื่อมสลายไปเร็วหรือไม่เป็นระบบ อย่างไรก็ตามพฤติกรรมส่วนใหญ่เป็นการแสดงออกของบุคคลโดยมีพื้นฐานมาจากความรู้และเจตคติแตกต่างกัน ความแตกต่างของความรู้และเจตคติ เกิดขึ้นได้ก็เพราะความแตกต่างอันเนื่องมาจากการเปิดรับสื่อ และความแตกต่างในการแปลความสารที่ตนเองได้รับ จึงก่อให้เกิดประสบการณ์สั่งสมที่แตกต่างกัน อันมีผลกระทบต่อพฤติกรรมของบุคคล พฤติกรรมที่ถูกโน้มน้าวโดยการสื่อสารนั้น อาจเกิดขึ้นจากกระบวนการเรียนรู้หรือตอบสนองต่อสื่อ ซึ่งผลของการโน้มน้าวด้วยวิธีการข้างต้น ก่อให้เกิดพฤติกรรมพื้นฐาน 2 แบบ คือ

- 1) กระตุ้นให้เกิดพฤติกรรมใหม่ ๆ หรือให้มีพฤติกรรมที่ต่อเนื่อง (Activation)
- 2) หดขยี้งพฤติกรรมเก่า (Deactivation)

ทั้งการกระตุ้นและการหยุดยั้ง เป็นพฤติกรรมพื้นฐานก่อให้เกิดพฤติกรรมอื่น ๆ ตามมา เช่น การตัดสินใจวินิจฉัยต่อประเด็นปัญหา การจัดหายุทธวิธี การดำเนินงาน และการสร้างพฤติกรรมเพื่อส่วนรวม

โดยสรุปแล้ว ความรู้ เจตคติ และการปฏิบัติ เป็นผลกระทบที่เกิดขึ้นของผู้จัดอาหารที่มีต่อเรื่องอาหารและสิ่งต่าง ๆ จนสามารถปฏิบัติต่อสิ่งนั้น ดังนั้น ผู้วิจัยจึงนำเอาความรู้ เจตคติ และการปฏิบัติมาเป็นตัวแปรตาม และทำการจัดระดับความรู้ด้วยแบบทดสอบวัดความรู้หลักการจัดบริการอาหารและธุรกิจการจัดร้านอาหาร และได้สร้างแบบวัดเจตคติและแบบวัดการปฏิบัติของสตรีที่เข้ารับการฝึกอบรมอาหารและการจัดบริการอาหาร โดยใช้มาตราแบบประมาณค่า

ในการประเมินครั้งนี้ ผู้ประเมินใช้แนวรูปแบบของไทเลอร์ โดยอิงวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรมเป็นเกณฑ์ในการประเมินครั้งนี้

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับระดับการศึกษา

ระดับการศึกษามีความสำคัญต่อการรับรู้และความเข้าใจและการแก้ปัญหาต่าง ๆ ผู้ที่ได้รับการศึกษาสูงจะมีโอกาสที่จะเข้าใจในการปรับปรุงส่งเสริมตนเองและครอบครัวให้มีสุขภาพดีขึ้นได้ ตลอดจน สามารถแสวงหาความรู้ต่าง ๆ ในเรื่องการบริหารโภชนาการ สุขภาพอนามัยจากแหล่งที่ให้ความรู้ได้กว้างขวางกว่าบุคคลที่ได้รับการศึกษาต่อจากการศึกษาของสมเพียร จิรชัย (2532 : 23) พบว่าแม่บ้านที่มีการศึกษาสูงจะมีทัศนคติในทางบวกต่อวิธีการส่งเสริมโภชนาการมากกว่า แม่บ้านเกษตรกรที่มีระดับการศึกษาดำ บุคคลที่มีระดับการศึกษาย่อมมีความรู้ในเรื่อง อาหารการกินดีกว่าบุคคลผู้มีระดับการศึกษาดำ หรือไม่ได้รับการศึกษา แม้ว่าจะขาดความรู้ในเรื่องอาหารอยู่บ้าง บุคคลดังกล่าวก็มีโอกาสแสวงหา ความรู้ในเรื่องนี้ได้มากกว่าอีกด้วย และสามารถเปลี่ยนนิสัยในการบริโภค ที่ไม่เหมาะสมให้มีความถูกต้องได้ง่ายดายและรวดเร็ว

กล่าวโดยสรุป ระดับการศึกษาจึงมีความสำคัญต่อการเลือกซื้ออาหารและนิสัยในการบริโภคของบุคคลเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะผู้ที่เป็นแม่บ้านซึ่งรับผิดชอบใน

การจัดเตรียมบริการอาหารสำหรับครอบครัว ถ้าแม่บ้านมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องอาหารก็จะรู้จักเลือกซื้ออาหารที่ดีมีประโยชน์และถนอมคุณค่าของอาหารได้ถูกต้อง

2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรายได้

รายได้เป็นปัจจัยสำคัญที่มีส่วนทำให้ประชาชนได้รับอาหารเพียงพอ ในครอบครัวที่มีรายได้น้อยมักประสบปัญหาการซื้ออาหารมาบริโภค ครอบครัวที่มีรายได้น้อย แม้จะชอบบริโภคอาหารที่มีคุณค่า เช่น อาหารจำพวกเนื้อสัตว์ ที่มีราคาค่อนข้างสูงก็ย่อมจะซื้อหามาบริโภคได้น้อย จากการศึกษาของ รัชตะศิลปิน (Rajatasilapin and others, 1973 : 220 - 270) พบว่า ครอบครัวที่มี รายได้น้อยจะจำกัดอาหารที่บริโภค โดยเฉพาะในชนบทอาหารที่บริโภคตามปกติ คือ ปลา ผัก และบุดู ปลาเป็นรายได้ของคนทั่วไป เพราะมีราคาถูก หาได้ง่าย บุดูสามารถทำเองได้ ผักก็ปลูกเองเป็นส่วนใหญ่ ส่วนอาหารประเภทเนื้อวัว ไก่ และไข่เป็นอาหารที่มีราคาแพงและไม่ค่อยพบในอาหารของผู้มีรายได้น้อย ซึ่งสอดคล้องกับสนธิ มณีคุณ (2530 : บทคัดย่อ) ที่ศึกษาบทบาทที่คาดหวังและบทบาทที่เป็นจริงของแม่บ้านในการปรับปรุงสภาพแวดล้อมของที่อยู่อาศัยของ แม่บ้านหมู่ที่ 1 บ้านศาลตันรัก ตำบลขยาด อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง พบว่า แม่บ้านที่มีรายได้สูงมีบทบาทที่คาดหวังที่เป็นจริงสูงกว่าแม่บ้านที่มีรายได้น้อยในระดับต่าง ๆ

กล่าวโดยสรุป รายได้จึงมีความสำคัญต่อการตัดสินใจของกลุ่มแม่บ้าน โดยจะต้องใช้ความรู้ ความสามารถในการเลือกซื้ออาหารมาบริโภคหรือ บริการตามจำนวนเงินรายได้ที่มี และให้ได้คุณค่า คุณประโยชน์เพียงพอต่อรายได้ที่ได้รับ

3. งานวิจัยเกี่ยวกับอาชีพ

บุคคลที่มีระดับการศึกษาสูงย่อมมีโอกาสในการเลือกอาชีพที่ต้องใช้ความรู้ได้ พบปะกับผู้คนจำนวนมาก และมีค่าจ้างสูงมากกว่าบุคคลที่มีระดับความรู้ต่ำ ซึ่งประกอบอาชีพอยู่ในสังคมอันจำกัดและมีอัตราค่าจ้างต่ำ ดังนั้น โอกาสของการแสวงหาความรู้ในเรื่องอาหารและอำนาจในการซื้อหาอาหารของบุคคลที่ประกอบอาชีพแตกต่างกันย่อมจะมีความแตกต่างกันไปตามลักษณะอาชีพนั้น ๆ จากการศึกษาของ สุภาณี อ่อนชื่นจิตร สาวิตร ลิมชัยอรุณเรือง และ เขาวดี จรูญศักดิ์ (2530 : 52-53) พบว่า ประชาชนที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมแตกต่างจากอาชีพอื่นในการมีส่วนร่วมของโครงการ นอกจากนี้

สมนึก ปัญญาสิงห์ (2524 : 121-126) พบว่า การเข้าร่วมปฏิบัติงานของคณะกรรมการกลุ่ม ออมทรัพย์เพื่อการผลิตมีความแตกต่างกันในด้านอาชีพ และระดับการศึกษา

ดังนั้นจะเห็นว่า อาชีพจึงมีความสำคัญต่อแม่บ้าน โดยเฉพาะแม่บ้านที่มีอาชีพ ค้าขาย จึงมีความแตกต่างกับอาชีพอื่น

4. งานวิจัยที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชน

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2515 : 170-173) กล่าวว่า สตรีมีบทบาทสำคัญในการ ร่วมงานพัฒนาชุมชนด้วยการเรียนรู้ลักษณะการเป็นผู้นำท้องถิ่น รู้จักการทำงานร่วมกันในรูป กลุ่ม เช่น มีการพบปะเพื่อปรึกษาหารือ และ ร่วมกันแก้ไขปัญหาของครอบครัวและ ประชาชนร่วมกัน จากผลงานวิจัย โครงการสารภี ตำบลบังมุง อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ ของกรมการพัฒนาชุมชนกระทรวงมหาดไทย เมื่อ พ.ศ. 2519 พบว่า การมีส่วนร่วมของ ประชาชนที่มีระดับการศึกษาสูงมีส่วนร่วมใน โครงการมากกว่าประชาชนที่มีระดับการศึกษา ต่ำ

จากการศึกษาของกรมการพัฒนาชุมชน (2529 ก : 89) เรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการ มีส่วนร่วมของสมาชิกองค์กรสตรีในการพัฒนา : ศึกษาเฉพาะกรณีกรมการพัฒนาสตรีระดับ หมู่บ้าน มีปัจจัยมาจากการได้รับความรู้ ความเข้าใจ การได้รับการฝึกอบรมชี้แจงจาก เจ้าหน้าที่และการมองเห็นผลประโยชน์ที่จะ ได้รับ ทำให้สตรีเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนา การมี ส่วนร่วมในกิจกรรมสังคมมีความสัมพันธ์ถึงทัศนคติของเกษตรกรที่เป็นหัวหน้าครอบครัวที่มี ต่อโครงการปรับปรุงระบบส่งเสริมการเกษตรแห่งชาติ

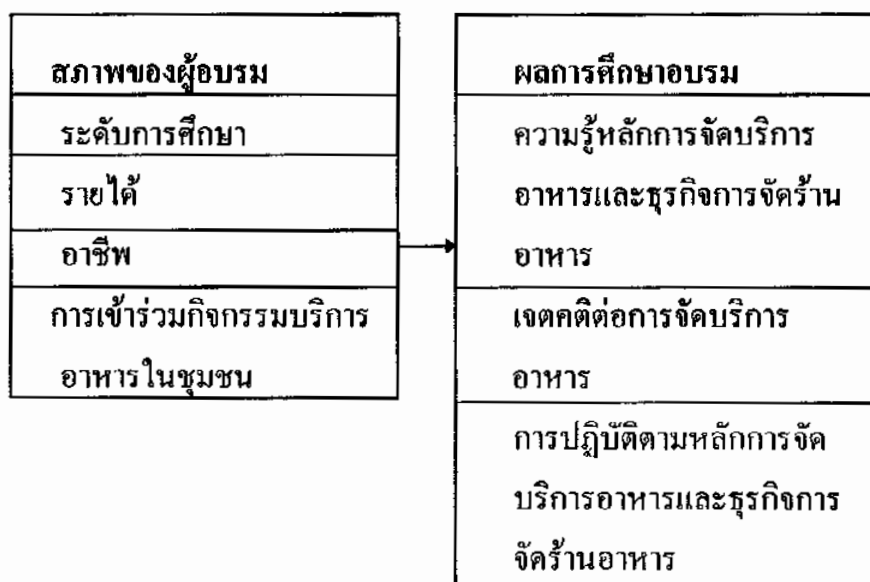
กล่าวโดยสรุป การมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชนในสังคมชนบทที่จะประสบ ความสำเร็จมีปัจจัยอยู่มากมายขึ้นอยู่กับความรู้ ความเข้าใจ การนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ของ กลุ่มสตรี เมื่อสตรีได้รับความรู้

กรอบแนวความคิดในการวิจัย

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องดังกล่าว ผู้วิจัยได้กรอบแนวความคิดว่า การให้ โภชนาการศึกษาจะเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ถ้าผู้ให้และผู้รับการศึกษา มีความพร้อม

ดังนั้น ความรู้ เจตคติ และพฤติกรรมทางการบริการอาหารและธุรกิจการจัดร้านอาหารนั้นขึ้นอยู่กับ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ การเข้าร่วมกิจกรรมบริการอาหารในชุมชน ดังภาพประกอบที่ 2

ภาพประกอบ 2 แสดงกรอบแนวความคิดในการวิจัยการจัดบริการอาหารและธุรกิจการจัดร้านอาหาร

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย จำแนกเป็น 2 ประเภท วัตถุประสงค์ทั่วไป และ วัตถุประสงค์เฉพาะ

1. วัตถุประสงค์ทั่วไป

เพื่อประเมินผลการฝึกอบรมสตรีด้านการจัดบริการอาหารและธุรกิจจัดร้านอาหาร ของศูนย์อาหาร โภชนาการและพัฒนาชนบทภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

2. วัตถุประสงค์เฉพาะ

2.1 เพื่อเปรียบเทียบความรู้ด้านการจัดบริการอาหารและธุรกิจการจัดร้านอาหาร เจตคติต่อการจัดบริการอาหาร และการปฏิบัติตามหลักการจัดบริการอาหารและธุรกิจการจัดร้านอาหารของสตรีที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกัน

2.2 เพื่อเปรียบเทียบความรู้ด้านการจัดบริการอาหารและธุรกิจการจัดร้านอาหาร เจตคติต่อการจัดบริการอาหาร และการปฏิบัติตามหลักการจัดบริการอาหารและธุรกิจการจัดร้านอาหารของสตรีที่มีรายได้แตกต่างกัน

2.3 เพื่อเปรียบเทียบความรู้ด้านการจัดบริการอาหารและธุรกิจการจัดร้านอาหาร เจตคติต่อการจัดบริการอาหาร และการปฏิบัติตามหลักการจัดบริการอาหารและธุรกิจการจัดร้านอาหารของสตรีที่มีอาชีพแตกต่างกัน

2.4 เพื่อเปรียบเทียบความรู้ด้านการจัดบริการอาหารและธุรกิจการจัดร้านอาหาร เจตคติต่อการจัดบริการอาหาร และการปฏิบัติตามหลักการจัดบริการอาหารและธุรกิจการจัดร้านอาหารของสตรีที่เข้าร่วมกิจกรรมบริการอาหารในชุมชนกับสตรีที่ไม่เข้าร่วมกิจกรรมบริการอาหารในชุมชน

สมมติฐานการวิจัย

1. สตรีที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกัน มีความรู้ด้านหลักการจัดบริการอาหารและธุรกิจการจัดร้านอาหาร เจตคติต่องานบริการอาหารและการปฏิบัติตามหลักการจัดบริการอาหารและธุรกิจการจัดร้านอาหารแตกต่างกัน
2. สตรีที่มีรายได้แตกต่างกัน มีความรู้ด้านหลักการจัดบริการอาหารและธุรกิจการจัดร้านอาหาร เจตคติต่อการบริการอาหารและการปฏิบัติ ตามหลักการจัดบริการอาหารและธุรกิจการจัดร้านอาหารแตกต่างกัน
3. สตรีที่มีอาชีพแตกต่างกัน มีความรู้ด้านหลักการจัดบริการอาหารและธุรกิจการจัดร้านอาหาร เจตคติต่อการบริการอาหารและการปฏิบัติตามหลักการจัดบริการอาหารและธุรกิจการจัดร้านอาหารแตกต่างกัน

4. สตรีที่เข้าร่วมกิจกรรมบริการอาหารในชุมชนกับสตรีที่ไม่เข้าร่วมกิจกรรมบริการอาหารในชุมชน มีความรู้ด้านหลักการจัดบริการอาหารและธุรกิจการจัดร้านอาหาร เจตคติต่อการบริการอาหารและการปฏิบัติตามหลักการจัดบริการอาหารและธุรกิจการจัดร้านอาหารแตกต่างกัน

ความสำคัญและประโยชน์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีความสำคัญและประโยชน์ สามารถแยกกล่าวได้ 2 ด้านดังต่อไปนี้

1. ด้านความรู้

1.1 ทำให้ทราบว่าสตรีที่ผ่านการฝึกอบรมด้านการจัดบริการอาหารและธุรกิจการจัดร้านอาหารของศูนย์อาหารและโภชนาการและการพัฒนาชนบทภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ มีความรู้ด้านการจัดบริการอาหารและธุรกิจการจัดร้านอาหาร เจตคติต่อการบริการอาหารและการปฏิบัติตามหลักการจัดบริการอาหารและธุรกิจการจัดร้านอาหารในระดับใด และแตกต่างกันอย่างไร

1.2 ทราบปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ ด้านการจัดบริการอาหารและธุรกิจการจัดร้านอาหาร

2. ด้านการนำไปใช้

2.1 เจ้าหน้าที่ฝึกอบรมของ ศูนย์อาหาร โภชนาการและการพัฒนาชนบทภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ สามารถใช้ข้อมูลจากผลการวิจัยกำหนดแนวทางในการปรับปรุงการดำเนินงานและการจัดหลักสูตรฝึกอบรม

2.2 นักโภชนาการ เจ้าหน้าที่ฝึกอบรม และผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องสามารถใช้ประโยชน์จากผลการศึกษาวิจัย เพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหาและจัดทำโครงการอื่นที่คล้ายคลึงกัน ในเรื่องการอบรมอาหาร โภชนาการ การถนอมอาหาร

2.3 นักวิจัยและผู้สนใจ สามารถนำข้อมูลจากการศึกษาวิจัยไปใช้ประโยชน์ในทางการศึกษาและเป็นแนวทางสำหรับการศึกษาวิจัยต่อไป

ขอบเขตของการวิจัย

เพื่อให้การวิจัยครั้งนี้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ และสมมติฐานที่ตั้งไว้ จึงกำหนดขอบเขตของการวิจัย ดังต่อไปนี้

1. ขอบเขตของเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้ มุ่งประเมินผลการฝึกอบรมสตรีด้านการจัดบริการอาหารและธุรกิจการจัดร้านอาหาร โดยศึกษาความรู้ด้านหลักการจัดบริการอาหารและธุรกิจการจัดร้านอาหาร เจตคติต่องานบริการอาหารและการปฏิบัติตามหลักการจัดบริการอาหารและธุรกิจการจัดร้านอาหารของสตรีที่เข้ารับการฝึกอบรมตามโครงการฝึกอบรมการจัดบริการอาหารและธุรกิจการจัดร้านอาหารของศูนย์อาหารและโภชนาการและการพัฒนาชนบทภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

2. ประชากรกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรสตรีในจังหวัดสงขลาที่เข้ารับการฝึกอบรมตามโครงการฝึกอบรมการจัดบริการอาหารและธุรกิจการจัดร้านอาหารของศูนย์อาหาร โภชนาการและการพัฒนาชนบทภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ประจำปีงบประมาณ 2535 จำนวน 1 รุ่น รวม 38 คน

3. ตัวแปรในการวิจัย

3.1 ตัวแปรอิสระ ได้แก่

3.1.1 ระดับการศึกษา แบ่งเป็น 3 ระดับ คือ

3.1.1.1 ระดับประถมศึกษา

3.1.1.2 ระดับมัธยมศึกษา

3.1.1.3 ระดับอุดมศึกษา

3.1.2 รายได้ แบ่ง 2 ระดับ คือ

3.1.2.1 3,999 บาทและต่ำกว่า

3.1.2.2 4,000 บาทขึ้นไป

- 3.1.3 อาชีพ แบ่ง 3 อาชีพ คือ
 - 3.1.3.1 เกษตรกร
 - 3.1.3.2 ค้าขาย
 - 3.1.3.3 อื่น ๆ
- 3.1.4 การเข้าร่วมกิจกรรมบริการอาหารในชุมชน แบ่ง 2 ระดับ คือ
 - 3.1.4.1 การเข้าร่วมกิจกรรมบริการอาหารในชุมชน
 - 3.1.4.2 ไม่เข้าร่วมกิจกรรมบริการอาหารในชุมชน
- 3.2 ตัวแปรตาม ได้แก่
 - 3.2.1 ความรู้ด้านหลักการจัดบริการอาหารและธุรกิจการจัดร้านอาหาร
 - 3.2.2 เจตคติต่องานบริการอาหาร
 - 3.2.3 การปฏิบัติตามหลักการจัดบริการอาหารและธุรกิจการจัดร้านอาหาร

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. การประเมินผลการฝึกอบรม หมายถึง การรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลและตัดสินใจว่า ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีการเปลี่ยนแปลง พฤติกรรมทางด้านความคิด เจตคติ และการปฏิบัติ บรรลุถึงวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลหรือไม่เพียงไร โดยพิจารณาได้จากผลการทดสอบ และผลการสัมภาษณ์

1.1 ความรู้เกี่ยวกับการจัดบริการอาหารและธุรกิจการจัดร้านอาหาร หมายถึง ความรู้ เกี่ยวกับการจัดบริการอาหาร การกำหนดรายการอาหาร การเลือกซื้อ สุขาภิบาลอาหาร และมนุษย์สัมพันธ์สำหรับผู้ประกอบการในการวิจัยครั้งนี้ ใช้แบบทดสอบความรู้เกี่ยวกับ การจัดบริการอาหารและธุรกิจการจัดร้านอาหาร จำนวน 33 ข้อ และกำหนดเกณฑ์ในการ ประเมินเป็น 3 ประเภท คือ

- 1.1.1 ความรู้สูง หมายถึง มีคะแนนระหว่าง 23 - 33 คะแนน
- 1.1.2 ความรู้ปานกลาง หมายถึง มีคะแนนระหว่าง 12 - 22 คะแนน
- 1.1.3 ความรู้ต่ำ หมายถึง มีคะแนนระหว่าง 0-11 คะแนน

1.2 เจตคติต่อการจัดบริการอาหารและธุรกิจการจัดร้านอาหาร หมายถึง องค์ประกอบที่มีลักษณะของความรู้สึก หรืออารมณ์ที่เป็นไปในทางบวกหรือลบ (Positive หรือ Negative) โดยที่อารมณ์หรือความรู้สึกนั้นเกี่ยวข้องโดยตรงกับสภาวะการณ์ที่มาเร้าซึ่งเกิดหลังจากที่บุคคลนั้นได้แปลความหมาย หรือให้ความหมายต่อสิ่งเร้านั้นแล้ว เช่น ในลักษณะของความสนใจ ความรู้สึก ท่าที ความชอบ ไม่ชอบ การให้คุณค่า การรับ-การเปลี่ยน หรือการปรับปรุง ค่านิยมที่ยึดถืออยู่ เป็นต้น ในการศึกษาครั้งนี้ ใช้แบบสอบถามวัดเจตคติต่อการจัดบริการอาหารและธุรกิจการจัดร้านอาหาร จำนวน 30 ข้อ เป็นมาตราประมาณค่า (Rating Scales) โดยใช้ข้อความทางบวก (Positive Statement) และทางลบโดยกำหนดให้เห็นด้วย = 3, ไม่แน่ใจ = 2, ไม่เห็นด้วย = 1 และกำหนดเกณฑ์ในการประเมินโดยใช้เกณฑ์สัมบูรณ์ โดยแบ่งเป็น

เจตคติดี มีคะแนนเฉลี่ย ระหว่าง 2.51 - 3.00

เจตคติปานกลาง มีคะแนนเฉลี่ย ระหว่าง 1.51 - 2.50

เจตคติไม่ดี มีคะแนนเฉลี่ย ระหว่าง 1.00 - 1.50

1.3 การปฏิบัติการจัดบริการอาหารและธุรกิจการจัดบริการ หมายถึง พฤติกรรมที่แสดงออกทางปฏิบัติที่เราสังเกตได้ เช่น การล้างผักกาดวิธี การทำอาหารได้ถูกต้องตามขั้นตอน รูปแบบ ในการศึกษาครั้งนี้ ใช้แบบสัมภาษณ์ จำนวน 23 ข้อ เป็นแบบสัมภาษณ์ประมาณค่า (Rating Scale) ชนิด 3 ช่วง กำหนดให้ปฏิบัติเป็นประจำ = 2, ปฏิบัติบางครั้ง = 1, ไม่ได้ปฏิบัติเลย = 0 และผู้วิจัยกำหนดเกณฑ์ในการประเมินโดยใช้เกณฑ์สัมบูรณ์ ดังนี้ (อ้างอิงจาก วัน เดชพิชัย 2535 : 445)

- มีการปฏิบัติการจัดบริการอาหารเป็นประจำสูง หมายถึง มีคะแนนเฉลี่ยระหว่าง 1.51 - 2.00 คะแนน
- มีการปฏิบัติการจัดบริการอาหารเป็นประจำปานกลาง หมายถึง มีคะแนนเฉลี่ยระหว่าง 0.51 - 1.50 คะแนน
- มีการปฏิบัติการจัดบริการอาหารเป็นประจำน้อย หมายถึง มีคะแนนเฉลี่ยระหว่าง 0.00 - 0.50 คะแนน

2. โครงการฝึกอบรมการจัดบริการอาหารและธุรกิจการจัดร้านอาหาร หมายถึง หลักสูตรที่ต้องการให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้เรียนรู้ถึงเทคนิคหลักการจัดบริการอาหาร พัฒนาอุปนิสัยให้รักวิชาชีพ และพัฒนาเศรษฐกิจในชุมชน และสามารถปฏิบัติตามหลักสูตรที่กำหนดขึ้น เพื่อนำความรู้ไปประกอบอาชีพและพัฒนาชุมชนให้ดีขึ้น
3. ระดับการศึกษา หมายถึง ความสำเร็จทางการศึกษาของแม่บ้าน แบ่งเป็น 3 ระดับ คือ ระดับการศึกษาสูง คือ ได้รับการศึกษาระดับอุดมศึกษา ระดับการศึกษาปานกลาง คือ ได้รับการศึกษาระดับมัธยมศึกษาและระดับการศึกษาต่ำ คือ ได้รับการศึกษาระดับประถมศึกษา
4. รายได้ หมายถึง จำนวนเงินเฉลี่ยที่แม่บ้านได้รับจากการขายผลผลิต รวมทั้งรายได้อื่น ๆ ของแม่บ้านในแต่ละเดือน ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือ 3,999 บาทและต่ำกว่า และ 4,000 บาทขึ้นไป
5. อาชีพผู้เข้ารับการฝึกอบรม หมายถึง ประเภทของวิธีการทำมาหากินของผู้เข้ารับการฝึกอบรม แบ่งเป็น เกษตรกร ค้าขายและอื่น ๆ
6. การเข้าร่วมกิจกรรมบริการอาหารในชุมชน หมายถึง ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้นำความรู้ด้านการจัดบริการอาหารไปใช้ในชุมชนหลังการฝึกอบรม